

**ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної програми
013 «Початкова освіта»
Яхно Тамара Вікторівна
Керівник к.п.н. Чабан О.В.
Рецензент Дубина Н.М.,
Вчитель вищої кваліфікаційної категорії

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	7
1.1. Візуальна грамотність як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Візуалізація як метод навчання української мови учнів початкової школи.....	12
1.3. Особливості організації дистанційного навчання здобувачів початкової освіти.....	17
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	21
2.1. Стан сформованості візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.....	21
2.2. Зміст дослідно-експериментальної роботи.....	28
2.3. Узагальнення результатів педагогічного експерименту.....	37
ВИСНОВКИ	44
СПОСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	56
Додаток А. Приклади карток грамоти.....	56
Додаток Б. Витяг з типової освітньої програми.....	58
Додаток В. Конспект уроку української мови у 4 класі з використанням методу візуалізації: «Орфоепічна норма. Чергування у-в, і-й як засіб милозвучності».....	72

ВСТУП

Сучасний соціум є високовізуальним, а візуальний образ більше не доповнює інші види інформації. Трендові технології дозволили кожному продукувати та розповсюджувати візуальні носії. Але розповсюдженість образів і візуальних засобів інформації не завжди пояснюється тим, що особистості здатні критично переглядати, застосовувати та продукувати візуальний контент. Людина має розвивати зазначені навички, щоб ефективно інтегруватись у візуально-орієнтоване суспільство. Візуальна грамотність допомагає повноцінно залучатись у візуальну культуру суспільства.

Згідно з концепцією Міністерства освіти і науки України «Освіта 4.0: український світанок» (2022 р.) вчителі та здобувачі початкової освіти повинні взаємодіяти в динамічному, інформаційно різноманітному освітньому середовищі, яке характеризується активним застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Поштовхом до активної цифровізації української освіти є спрямування педагогічної науки до інтеграції з європейським освітнім простором і кризовими глобальними викликами сучасності (повномасштабна агресія РФ та пандемія Covid-19). На зараз актуальною є проблема ефективної адаптації освітнього процесу до реалій країни, зокрема розвитку цифрової грамотності здобувачів освіти, впровадження сучасних та ефективних технологій, пошуку нових та цікавих методів підвищення ефективності навчання в умовах дистанційного та змішаного формату, зменшення та компенсації освітніх втрат.

Проблемою цифровізації освітнього процесу присвячено наукові роботи А. Гуржія, М. Жалдака, Н. Морзе, О. Овчарук, О.Співаковського.

Однією з освітніх новацій є формування візуальної грамотності здобувачів освіти, а особливо її цифровий різновид (Л.Білоусова,

Н.Білошапка, Н. Житеньова, А.Юрченко.

У системі здобуття початкової освіти використання форм, методів, прийомів та засобів візуалізації може результативно здійснюватися у очному, змішаному або дистанційному форматі здобуття освіти та не потребує додаткового обладнання. Візуалізація освітньої інформації, перш за все, слугує впровадженню принципів наочності, природовідповідності, доступності та цікавості; активізує пізнавальну активність та самостійність здобувачів освіти; реалізує диференційований та індивідуальний підходи освітнього процесу; посилює емоційний відгук здобувачів до навчання. Вагомість використання візуалізації до освітнього процесу зі здобувачами початкової освіти виділяється як її позитивний вплив на мотиваційно-ціннісну, організаційну, когнітивну, діяльнісну складові навчання, а також формування візуальної грамотності молодших школярів. Необхідність останньої зумовлена тим, що з раннього віку переважна більшість нашого суспільства повсякденно користуються смартфонами, планшетами, комп'ютерами та іншими гаджетами; діти мають вільний доступ до інтернету та взаємодіють із іншими за допомогою фото- та відеоконтенту. Виходячи з вищезазначеного, можна виділити важливість формування у освітньому процесі візуальної грамотності здобувачів освіти, що буде сприяти ефективному освітньому процесу та соціалізації особистості в суспільстві взагалі.

Потреба формування та розвитку візуальної грамотності усіх учасників освітнього процесу визначається концепцією «Нова українська школа», Державним стандартом початкової освіти, типовими освітніми програмами для початкової школи О. Савченко та Р. Шияна; керується Професійним стандартом за професією «Вчитель початкових класів закладу, Стандартами вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021 р.) та другого (магістерського) рівня вищої освіти (2024р.).

Таким чином, стан досліджуваної проблеми в науковій літературі та сучасні потреби освітнього процесу в початковій школі зумовили вибір теми дипломної роботи **«Формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання»**.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами та темами. Магістерське дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробленні системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

Відповідно до теми та мети визначено **завдання дослідження:**

1. Дослідити поняття «візуальна грамотність» як психолого-педагогічна проблема;
2. Охарактеризувати візуалізацію як метод навчання української мови учнів початкової школи;
3. Виділити особливості організації дистанційного навчання здобувачів початкової освіти;
4. Розробити систему формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання та узагальнити результати.

Об'єкт дослідження – процес формування візуальної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

Предмет дослідження – дидактична система формування візуальної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

У ході наукового дослідження було використано такі **методи дослідження:** теоретичні (вивчення законодавчих документів, аналіз і

узагальнення наукових та методичних джерел, систематизація матеріалу); емпіричні (вивчення шкільної документації, спостереження, анкетування); педагогічний експеримент.

Наукове значення одержаних результатів полягає в уточненні сутності поняття «формування візуальної грамотності», виявленні теоретичних основ системи візуальної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

Практичне значення результатів: отримані матеріали роботи можуть бути корисними для професійної діяльності вчителів у процесі формування візуальної грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови в умовах дистанційного навчання, здобувачам вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта».

Результати дослідження представлено на XI міжнародній науково-практичній конференції 11-13.07.2024 року (Токіо, Японія).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Візуальна грамотність як психолого-педагогічна проблема

Сучасна українська освіта визначається як «неперервний процес розвитку особистості, її знань і навичок, а також формування готовності до осмислення та сприйняття змін, прийняття рішення щодо власних подальших дій» [8, с. 64]. Як окреслено в «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2021 р.), подальше удосконалення вітчизняної освіти керуватиметься загальними освітніми ідеями: «пріоритетністю освіти та її науково-методичного супроводу як основи інноваційного прогресу; безперервністю освіти особистості впродовж життя; людиноцентризмом та компетентнісним підходом в освіті; інтеграцією та синергією формальної, неформальної та інформальної освіти; забезпеченням конкурентоспроможності освіти та її сталого вдосконалення; націєутворювальною місією освіти; інтеграцією в європейський і світовий освітньо-дослідницький простір» [20, с. 14]. Ці положення представлені у нормативних документах: у Законах України «Про освіту»; «Про наукову та науково-технічну діяльність»; «Про фахову передвищу освіту» та «Про вищу освіту», концепція «Нова українська школа», стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки; Державних стандартах усіх ланок освіти.

Вагомий вплив на українську освітню систему та визначення подальших пріоритетів розвитку мають зовнішні чинники: повномасштабна агресія РФ та непередбачувані кризові виклики суспільства, наприклад, пандемія Covid-19. У відповідності з Планом відновлення України, спрямованого на мінімізацію збитків від

вторгнення країни-агресорки, пришвидшення економічного зростання та поліпшення якості життя українського суспільства, серед проєктів розвитку освіти представлено створення державної дистанційної школи та ефективних освітніх програм; розвиток цифрової школи; реформування навчання педагогічних працівників тощо [15]. Ці нововведенням, перш за все, є відгуком на домінування дистанційної або змішаної форми навчання здобувачів освіти будь-якої ланки. Концепція подальшої розбудови освіти представлена Міністерством освіти і науки України у відповідності з глобальним бачення розвитку всієї освіти, задекларована під час проведення Всесвітнього економічного форумі 2022 року, та проілюстрована в програмі «Освіта 4.0: український світанок» [10]. Пріоритетним напрямом окреслено «гармонізацію українського та європейського освітніх просторів задля відповідності вітчизняної системи освіти технологічному укладу Industry 4.0», що виділяє важливість формування в учнів навички глобального громадянства, творчих, технологічних навичок та навичок спілкування у межах певної групи.

Одним із ефективних способів удосконалення вітчизняної освітньої системи згідно з сучасними реаліями і визначеної траєкторії розвитку є впровадження візуалізації навчальної інформації (яка має вагомий освітній потенціал як складова змішаної та дистанційної форм організації освітнього процесу здобуття освіти). Цей крок є відповіддю на специфіку функціонування освітньої системи України в останні роки. Широке використання візуального контенту в різних сферах життєдіяльності пов'язано зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Як зазначають зарубіжні науковці: D. Roem, N. Sousanis, J. Maeda, G. Reynolds, D. Pink, M. Neumeier, D. Norman, J. Medina, «у сучасному світі візуалізація стала ваговою складовою як професійної діяльності (у педагогіці, менеджменті, маркетингу, бізнесі тощо), так і особистого життя

(Instagram, Facebook) багатьох людей» [13].

Популярний запит людства щодо розвитку візуалізації інформації здобувачів освіти став причиною використання візуальної грамотності в освітніх програмах Австралії, США, Німеччини, Великобританії, тощо. Ця проблема представлена у “The Framework for Visual Literacy in Higher Education”/«Рамковій програмі візуальної грамотності в системі вищої освіти» (Association of College & Research Libraries, 2022 p.), “Media & Information Literacy Curriculum for Educators & Learners”/«Програмі медійної та інформаційної грамотності для викладачів та студентів» (UNESCO, 2021p.), “Common European Framework of Reference for Visual Literacy”/«Загальноєвропейському стандарті візуальної грамотності» (European Network for Visual Literacy, 2016 p.). У педагогічній науці досить тривалий час пропонуються варіанти застосування візуалізації для поліпшення результатів освітньої діяльності, розвитку критичного мислення, творчості, емоційного інтелекту, навичок комунікації, цифровій та візуальній грамотності [19, с. 5], [23, с. 41].

Дефініція «візуалізація» вперше використано К. Юнгом на початку ХХ століття, який охарактеризував його як властивість свідомості людини продукувати оптичні образи оточуючого середовища, засновані на образному мисленні особистості. Пізніше були запропоновані інші визначення означення з певними відмінностями та уточненнями, які мають значні відмінності. Поняття «візуалізація» стало загальноживаним у педагогіці, психології, менеджменті, медицині та інших сферах діяльності особистості.

Означення візуалізації в сучасній науковій літературі відрізняються родовими поняттями. Воно визначається як:

➤ «процес унаочнення інформації, тобто надання їй візуальної форми. Похідними від цього трактування є визначення візуалізації як *методу візуальної репрезентації*, спрямованого на поглиблення розуміння інформації, її опрацювання та творчу інтерпретацію, що

широко використовується в навчальній діяльності; а також розгляд споріднених понять *технологій* і *стратегій* візуалізації як складових навчального (освітнього) процесу» [9];

➤ «результат процесу унаочнення інформації – сформований візуальний образ» [11,с.24]. Це трактування в педагогічній науці ототожнюється з візуальною наочністю та є засобом представлення інформації.

Найпоширеніше визначення наукового осередку означення візуалізація – «це, передусім, процес формування образу в свідомості особистості та/або винесення його назовні (за допомогою засобів створення зображень чи відеоряду)» [25, с.7].

Графічно представимо визначення дефініції «візуалізація» у психолого-педагогічних джерелах у рис 1.1.

Рис. 1.1. Визначення дефініції «візуалізація» у психолого-

педагогічних джерелах

Досліджуючи поняття «візуалізація» слід згадати взаємозв'язок з поняттям «наочність», який може бути окреслений з таких тезисів:

➤ *«наочність як характеристика сприйняття будь-чого є суб'єктивною. Вона залежить від наявного досвіду та компетентності особистості, яка вивчає пропонований об'єкт: те що просто та зрозуміло для однієї людини може бути надскладним для іншої» [5,с.5];*

➤ *«наочність як засіб навчання може бути розподілена за способом сприйняття на візуальну, аудіальну, кінестетичну чи комбіновану» [4,с.54];*

➤ *«термін «візуалізація» розглядається як процес і результат унаочнення» [9,с.39].*

Вміння візуалізації як фундамент візуальної грамотності здобувачів освіти мають вагомий вплив на розвиток емпатії, тобто можливості до усвідомлення почуттів та переконань, думок інших учасників освітнього процесу. Емпатія пов'язана із зоровим сприйняттям. Саме зоровий образ є пріоритетним в пізнанні особистістю навколишнього середовища. Він має значний вплив на емоційно-вольову сферу людини, створюють емоції; сприяють використанню морально-етичних норм поведінки; усвідомленню власного «Я» у соціумі.

Візуальна грамотність є фундаментальною основою, потрібною для ефективної комунікації з іншими учасниками освітнього процесу та людьми взагалі. Згідно з інформацією, задекларованою UNESCO, крім загальноприйнятої концепції «читання, письма та рахунку», грамотність асоціюється зі здатністю «ідентифікації, розуміння, тлумачення, творення та комунікації в дедалі більш цифровому, текстовому, багатому інформацією та швидкозмінному світі» [22].

Загальновживаним у UNESCO є означення візуальної грамотності як «набору здібностей, які дають змогу людині ефективно знаходити, інтерпретувати, оцінювати, використовувати та створювати зображення

та візуальні медіа» [29, с. 62]. Візуально грамотна людина «є одночасно і критичним споживачем візуальних засобів масової інформації, і компетентним учасником процесу обміну знаннями та культурою у візуальній формі. Уміння та навички візуальної грамотності дають змогу зрозуміти та проаналізувати контекстуальні, культурні, етичні, естетичні, інтелектуальні та технічні компоненти, пов'язані зі створенням і використанням візуальних матеріалів. Вона є універсальною складовою основи для навчання, зокрема здобуття педагогічної освіти у вищій школі» [26,с.207].

1.2.Візуалізація як метод навчання української мови учнів початкової школи

Використання візуалізації як методу навчання української мови учнів початкової школи має вагомий дидактичний потенціал, головні складові компоненти якого графічно зображені на рис. 1.2:

Рис. 1.2. Головні складові компоненти візуалізації як методу навчання української мови учнів початкової школи

У навчальному процесі одночасно з традиційною візуалізацією – побудова схем речень і слів, запис умов задач, ілюстрування, візуальний дидактичний матеріал – в межах реалізації концепції «Нова українська школа» запропоновано [15, с.409]:

- візуальні методи для розвитку критичного мислення: продукування таблиць-понять (для порівняння кількох понять за одними показниками), таблиць аналізу властивостей поняття (для формування гіпотез щодо предметів дослідження з урахуванням здобутих знань, а також їх підтвердження або спростування), діаграм Венна (для порівняння властивостей кількох предметів; графічного зображення ідей), циклічних діаграм, деревоподібних діаграм (для показу структури), діаграм Фішбоун (для цілісного аналізу фактів, тез, ідей, які підтверджують їх існування);

- стратегію активізації візуальної уяви при читанні (The Visual Imagery Strategy), яка сприяє поглибленому усвідомленню інформації, деталізації фактів тощо;

- використання карт знань в освітній процес зі здобувачами початкової освіти для покращення пам'яті, згадування фактів, фраз, образів; продукування ідей; представленню концепцій; цілісного огляду освітнього матеріалу; аналізу результатів;

- візуальний супровід освітніх проєктів – унаочнення завдань проєкту, плану, процесу реалізації, результату, зокрема створення лепбуків (для формування умінь пошуку необхідної інформації, аналізу, класифікації, узагальнення та збереження з застосуванням різних варіантів візуалізації матеріалу; розвитку креативності; сприяння формуванню цілісної картини світу) та їх застосування (з метою закріплення освітнього матеріалу, розвитку вміння спілкуватися з усіма

учасниками освітнього процесу;

- створення візуальних матеріалів для повсякденної діяльності здобувачів початкової освіти: кола вибору для вирішення конфліктів, унаочнення правил;

- візуальні прийоми супроводу читання з усвідомленням: застосування схем-малюнків «Встановлення зв'язків» для роботи з тестом за чотири ступеневою системою розуміння, схеми оцінювання своїх висновків, схеми рефлексії щодо зміни точки зору здобувача початкової освіти під час читання, схеми запитань;

- візуальний супровід концепції «Щоденні 3» та «Щоденні 5», а саме створення власного плану дій як опори в освітній діяльності молодшого школяра, використання «читання картинок (ілюстрацій)» з книги на першому етапі формування читацької компетентності;

- використання під час виконання освітніх завдань стіни слів для візуальної підтримки грамотності, сприяти опануванню алфавіту та нових лексичних одиниць;

- стратегію «Галерея» з візуальним показом результатів роботи здобувачів початкової освіти для формування навичок взаємодії та співпраці, вміння візуально представляти власні ідеї;

- стратегії для формування писемного мовлення та критичного мислення: таблиця «знаю – хочу дізнатися – дізнався» для вираження здобутих знань, формування потреби для подальшого навчання та рефлексії;

- унаочнення інформації за методами мозкового штурму, асоціативного куща, кубування тощо.

Окрім зазначених методів, у сучасній практиці шкіл впроваджуються візуальні стратегії як візуалізація досвіду, графічні символи, ескізи ідеї, евричкі, навчальний театр, кольорові сигнали, образні метафори, кінестетичні концепти.

Форми, методи та засоби візуалізації необхідно використовувати в

освітній процес початкової школи з урахуванням загальних вимог та обсягу інформації, так і психолого-педагогічних вимог до наочних матеріалів. Візуалізація інформації, яку застосовує педагог, має відповідати віковим особливостям та комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти.

Відповідно до сучасних тенденції цифровізації освіти, використання інформаційно-комунікаційних технологій під час освітнього процесу зі здобувачами початкової освіти реалізація методів візуалізації передбачає впровадження певних засобів візуалізації[6,с.154]:

- слайд-шоу, презентації, відеопрезентації та скрайбінгу (cincopa.com, prezі.com, chalkmotion.com, vcasmo.com, sway.com, slideboom.com, photobucket.com, storyjumper.com, renderforest.com, wideo.co, animaker.com, padlet.com, miro.com тощо);

- віртуальних подорожей та інтерактивних карт (dermandar.com, roundme.com, armchair-travel.com, everyscape.com, tripline.net,);

- інтерактивної інфографіки, карт знань, хмар слів (thinglink.com, creately.com, piktochart.com, canva.com, live.amcharts.com, preceden.com, dipity.com, free-timeline.com, meograph.com, imagechef.com, wordle.net, mindmeister.com, spiderscribe.net, mindmup.com, , popplet.com);

- віртуальних моделей та лабораторій (youngscientistlab.com, physicsclassroom.com, demonstrations.wolfram.com,);

- цифрових навчальних ігор (learningapps.org, pixton.com, kahoot.com, comicmaster.org.uk, stripcreator.com, littlebirdtales.com, storybird.com, animatron.com, puzzleit.org, rebus1.com, liveworksheets.com, playbuzz.com, classtools.net, wixie.com);

Найбільш використовуваними зі здобувачами початкової освіти сервіси представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Найбільш використовуваними зі здобувачами початкової освіти

сервіси

№	Назва	Можливості сервісу
1	Animoto	швидке створення відеороликів із фото
2	Wordart	створення хмар слів
3	Prezi	створення презентацій, відеопрезентацій, інтерактивних мап, планів діяльності, банерів тощо
4	Ed.ted	створення коротких відеоуроки з інтерактивною складовою
5	PowToon	створення анімованих презентацій і відео
6	MindMeister	створення карт думок, для візуалізації
7	Rebus1	створення ребусів
8	Kahoot	створення тестів, опитувань, вікторин
9	Padlet	онлайн-дошка
10	Easel.ly	створення інфографіки
11	ThingLink	створення мультимедійних плакатів
12	Canva	створення графіків, презентацій, афіш тощо
13	Liveworksheets	створення інтерактивні робочі сторінки
14	LearningApps	створення інтерактивних вправ
15	Storyjumper	створення власних цифрових книг
16	RoundMe	Створення, завантаження, розповсюдження панорамних фотографій
17	Miro	онлайн-дошка для візуалізації навчального контенту

Також увагу сучасних педагогів початкової школи привертають можливості візуалізації за допомогою штучного інтелекту. Найбільш відомі сервіси штучного інтелекту для візуалізації навчального матеріалу представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Сервіси штучного інтелекту для візуалізації навчального матеріалу

№	Назва	Можливості сервісу
1	Deepai	для творчості на уроках; пропонує інструменти, що генерує зображення за текстовими запитам

2	Paintbytext	чат «Картина за текстом». Можливість редагування фотографії та створення матеріалів для презентацій за інструкціями
3	MakeMyTale	створення історії з ілюстраціями за допомогою штучного інтелекту.
4	Kaiber	створення анімованих роликів за вказаним зображенням
5	Pictory	створення відеоконтенту для соціальних мереж
6	Microsoft Designer	створення дизайнів для уроків

Прикладом цифрового візуального контенту, який може створити вчитель початкової школи на основі безкоштовних онлайн-інструментів, є також довідники з рідної мови («Карта грамоти»), за допомогою онлайн платформи Prezi. Приклади представлені у додатку А.

1.3. Особливості організації дистанційного навчання здобувачів початкової освіти

Дистанційне навчання є однією з форм організації освітнього процесу, за якою частина занять або всі організовується за допомогою сучасних інформаційних технологій за умови територіальній віддаленості здобувачів освіти та вчителя. При зазначеній формі навчання здобувач освіти «має пройти шлях від сприйняття інформації до її розуміння, запам'ятовування, відтворення» [43,с.51].

За способом розповсюдження освітнього контенту виокремлюють такі навчальні режими:

- синхронний режим (одночасна участь усіх учасників освітнього процесу);
- асинхронний режим (не вимагає одночасної взаємодії учасників освітнього процесу);

– змішаний режим (використовуються елементи синхронного та асинхронного режимів).

Організувати навчання здобувачів початкової освіти у синхронному режимі можна за допомогою:

– онлайн платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom тощо);

- проведення вебінарів, відеоконференцій (Zoom, Google Meet, Cisco WebEx, Microsoft Teams, Skype);

- проведення спілкування в режимі реального часу за допомогою месенджерів: Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp тощо.

Варіантами організації дистанційного навчання молодших школярів у асинхронному режимі є застосування електронної пошти; Google Діску; соціальних мереж (Facebook, Viber, Telegram); блогів, сайтів або дошок (Padlet, Lino it та інші).

Найголовнішим компонентом будь-якого режиму організації дистанційного навчання у початковій школі є ефективна комунікація між усіма учасниками. Проте, із впровадженням дистанційного навчання, з'являються окремі труднощі з налагодження ефективної взаємодії між вчителем та здобувачами освіти.

Детально охарактеризуємо застосунки Google, які є ефективними при організації дистанційного навчання учнів початкової школи [5,с.6]:

- Google Docs (дозволяє відслідковувати зміни, що внесені у документів режимі реального часу; залишати зауваження, виправлення; застосовувати вбудований чат);

- Google Forms (можливість створювати тести, опитування, вікторини та анкети);

- Google Презентації (можливість створювати навчальні презентації та надавати доступ здобувачам освіти);

- Google Classroom (створення власного класу; ділитись зі здобувачами освіти навчальним матеріалом; стежити за досягненнями

молодших школярів та оцінювати роботи; організовувати спілкування; давати індивідуальні та колективні завдання; встановлювати терміни виконання; синхронізація з Google календарем);

- Google+Hangouts (можливість записувати уроки та поширювати у YouTube; організація групових чатів, відео консультації);

- Google Meet (застосунок для проведення онлайн уроків, синхронізація з Google календарем).

Одним із сервісів, який використовують вчителі початкової школи є Edmodo. З його допомогою можна створити групу зі здобувачами освіти та ділитися навчальною інформацією: плани уроків, календар для візуалізації, файли із завданнями і матеріалами, створювати і виконувати форми контролю. Але є недолік платформи – англійська оболонка ресурсу.

Сервіс Classdojo цікавий для молодших школярів, адже все оформлено яскраво, присутній вибір власного образу для самовираження, анімації.

Сервіс LearningApps є конструктором створення вправ різного типу. Окрім того, LearningApps дає можливість дистанційного навчання педагогу, оскільки дозволяє створити класи у власному акаунті, заповнювати інформацію про здобувачів, задати пароль для входу у систему.

При організації дистанційного навчання для здобувачів початкової освіти важливим є врахування таких аспектів:

- при скороченні тривалості уроку потрібно враховувати вагомість теми згідно з програмою;

- обсяг, структура, зміст завдань пропонуються відповідно до програми;

- завдання мають спонукати здобувачів початкової освіти до роботи з довідниковою літературою, допоміжними ресурсами мережі Інтернет;

- конкретизація завдань.

Отже, на основі науково-методичному аналізі джерельної бази можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку української освіти є достатня кількість технологій, онлайн платформ та сервісів, які допомагають організувати ефективно дистанційне навчання здобувачів початкової освіти. А, візуальна грамотність є фундаментальною основою, потрібною для ефективної комунікації з іншими учасниками освітнього процесу та людьми взагалі. Форми, методи та засоби візуалізації необхідно використовувати в освітній процес початкової школи з урахуванням загальних вимог та обсягу інформації, так і психолого-педагогічних вимог до наочних матеріалів. Візуалізація інформації, яку застосовує педагог, має відповідати віковим особливостям та комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Стан сформованості візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання

Спираючись на особливостей формування та розвитку здобувачів початкової освіти в інформаційному суспільстві в Державному стандарті початкової освіти було виділено вміння створювати та опрацьовувати візуальний контент молодшими школярами як обов'язкові результати освітнього процесу, а саме в мовно-літературній освітній галузі (рис. 2.1).

Загальні результати навчання здобувачів освіти	Обов'язкові результати навчання здобувачів освіти	
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ (українська мова, мова відповідних корінних народів та національних меншин, літератури)		
Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях [МОВ 1]	Перетворює усну інформацію в різні форми повідомлень [МОВ 1.2]	На основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає інформацію графічно [2 МОВ 1.2] На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями [4 МОВ 1.2]
Сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду [МОВ 2]	Сприймає текст [МОВ 2.1]	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці [2 МОВ 2.1] Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією [4 МОВ 2.1]
	Перетворює інформацію [МОВ 2.6]	На основі тексту малює/добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно [2 МОВ 2.6] На основі тексту створює план, таблицю, модель [4 МОВ 2.6]

**Рис.2.1. Аналіз Державного стандарту початкової освіти:
візуалізація навчальної інформації в мовно-літературній
освітній галузі**

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ (українська мова та література для корінних народів та національних меншин)		
Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях [УМД 1]	Перетворює усну інформацію в різні форми повідомлень [УМД 1.2]	На основі почутого малює/добирає ілюстрації [2 УМД 1.2] Створює асоціативні схеми, таблиці; передає інформацію графічно [4 УМД 1.2]
Сприймає, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду [УМД 2]	Сприймає текст [УМД 2.1]	Передбачає, про що йтиметься в книжці (зважаючи на обкладинку, заголовок та ілюстрації) [2 УМД 2.1] Читає вголос короткі тексти/ медіатексти із сфери особистих інтересів, написані простими словами в поєднанні з ілюстраціями чи малюнками; розпізнає знайомі слова та основні фрази, перчитуючи їх за потреби [2 УМД 2.1] Передбачає зміст книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями тощо, висловлюючи свою думку простими фразами [4 УМД 2.1]
	Перетворює текстову інформацію [УМД 2.6]	Добирає ілюстрації до тексту/ медіатексту, створює ілюстрації засобами різних видів художньо-творчої діяльності (малюнок, ліплення тощо) [2 УМД 2.6] Передає простими словами зображене візуально (малюнки, комікси тощо) [2 УМД 2.6] Добирає ілюстрації до тексту/ медіатексту, створює ілюстрації засобами різних видів художньо-творчої діяльності (малюнок, комікс тощо) [4 УМД 2.6] Створює простим способом опис/ розповідь на основі зображення (малюнка, коміксу тощо) [4 УМД 2.6]
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ (іншомовна освіта)		
Розуміє прочитані іншомовні тексти різних видів для отримання інформації або емоційного задоволення, використовує прочитану інформацію та критично оцінює її [ІНО 2]	Сприймає текст [ІНО 2.1]	Розпізнає знайомі слова з опорою на наочність [2 ІНО 2.1]

Рис.2.1. Аналіз Державного стандарту початкової освіти: візуалізація навчальної інформації в мовно-літературній освітній галузі (продовження)

Проаналізувавши моніторингове опитування якості української початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» (2018 р. та 2021 р.) можна констатувати підвищену увагу до сформованості у випускників початкової школи вміння взаємодіяти з візуальним матеріалом. Так, у розділі моніторингового опитування вмінь здобувачів початкової освіти взаємодіяти з візуальним освітнім матеріалом у контексті виділення рівня сформованості читацької компетентності молодших школярів. У конкретні тестові зошити з діагностики якості початкової освіти були додані завдання на пошук і застосування інформації з інформаційних текстів (науково-пізнавальних текстів, буклетів, листів тощо), складовими компонентами яких є схеми, карти, таблиці, ілюстрації, бланки тощо. За результатами моніторингу 2018 року приблизно 17% здобувачів освіти 4 класу виявилися здатними

виділяти, аналізувати та оцінювати інформацію, представлену в певному форматі, 72% молодших школярів були спроможні сприймати конкретну інформацію, подану у таблицях, схемах, тощо, а 15% учнів початкової школи виявляли значні труднощі щодо пошуку, усвідомлення та елементарної інтерпретації текстів, [21, с. 40-41]. У 2021 році ці ж показники становили 16%, 69% та 18% [21, с.41].

Отже, впродовж 2018 – 2021 років можна констатувати відсутність позитивних змін у рівні сформованості у здобувачів початкової освіти 4 класу вмінь систематизувати і продукувати візуальний навчальний матеріал та регрес цього показника в контексті читацької компетентності.

Про важливість освітнього впливу щодо формування візуальної грамотності здобувачів початкової освіти також переконують результати діагностики НУШ (2021 р.) щодо рівня сформованості наскрізних вмінь молодших школярів, оскільки показники розвитку системного та критичного мислення дітей молодшого шкільного віку, які пов'язані з вміннями школярів використовувати графічні прийоми (шкалу ставлення «Так-Ні», таблиці ЗХД, діаграми Венна, Т-схему, сітку Елвермана, таблиці «Аналіз ознак поняття», понятійної таблиці, деревоподібної діаграми, циклічної діаграми, діаграми «Фішбоун» тощо) були нижчими (низький та середній рівень мають 43%, достатній – 52%, а високий – 5% груп учнів) [14, с. 13]. Також виділимо, що згідно з інформаційно-аналітичними даними Загальнодержавного діагностичного дослідження реалізації реформи НУШ (2021 р.), вчителі початкових класів акцентують на повільному прогресі молодших школярів у розвитку пізнавальної сфери: позитивну динаміку показали 67% вчителів початкової школи, в цей же час у інших сферах виділено вищі показники (мови та мовлення (92%), соціально-емоційної (88%), творчих здібностей (86%)) [26, с. 207].

Для реалізації мети та виконання завдань нашого наукового

дослідження планувалось здійснення педагогічного експерименту. Перед початком якого для виділення реального стану розуміння сучасних вчителів початкової школи з досліджуваним явищем, адже саме від них залежить реалізація вимог Державного стандарту та освітніх програм з формування медіаграмотності, візуальної та інформаційної грамотності здобувачів початкової школи, організовано анкетування 4 вчителів початкових класів Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 50 імені Романа Набегова Херсонської міської ради (за українським законодавством).

Було запропоновано відповісти на такі питання:

1. Які види візуалізації Ви знаєте?
2. Які є методи представлення недостовірної інформації?
3. Які шляхи впливу візуальної інформації на свідомість людини?
4. Як ви розумієте сутність понять «візуальна грамотність»?
5. Чи цікавитесь, якими видами інформації користуються ваші здобувачі освіти та чи враховуєте цю інформацію під час проведення уроків?

Аналіз результатів опитування показав, що більшість опитуваних (93%) назвали такі види візуалізації: мультфільми, відеофрагменти, Інтернет джерела, преса, книги, буклети, твори живопису, фото-видання, ілюстрації, лепбуки, мультимедійні комп'ютерні системи), решта респондентів (7%) знають такі джерелами візуалізації, як телебачення, Інтернет ресурси, книги, ілюстрації, мультимедійні засоби).

На питання: «Які є методи представлення недостовірної інформації?» вчителі початкової школи виділили такі шляхи представлення недостовірної інформації: відсутність покликання на джерело певної інформації, незбалансованість думок (84%); решта респондентів (16%) виділили 2 перших схарактеризованих способів.

У відповідях на наступне питання названі такі способи впливу

візуальної інформації на свідомість особистості: інформація, пропаганда, піар, мова ворожнечі, реклама (73% опитуваних); інші відповіді поділились так: реклама, інформація, піар, пропаганда (16%); реклама та пропаганда (11%).

Відповіді на 4 питання зазначають, що більша частина опитуваних вчителів (67%) розуміє дефініцію «візуальна грамотність» і чітко опираються на виділення змісту поняття. 33% опитуваних розуміють сутність поняття не у повній мірі і виділяють тільки окремі компоненти та як здатність критично сприймати інформацію. Вважаємо, що така ситуація обумовлена недостатньою увагою до цієї проблеми в науково-методичних джерелах та недостатнім практичним досвідом взаємодії з інформаційними джерелами.

Також всі респонденти дали позитивні відповіді на п'яте питання опитування, що, констатує прагнення вчителів початкових класів забезпечити формування візуальної грамотності здобувачів початкової освіти.

Під час проведення педагогічного експерименту було здійснено опитування здобувачів початкової освіти 3-4 класів Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 50 імені Романа Набегова Херсонської міської ради (за українським законодавством).. Для виділення, якими засобами візуалізації найчастіше користуються сучасні діти молодшого шкільного віку, було здійснено анкетування 17 школярів. На питання «Якими ресурсами візуалізації інформації найчастіше користуєтесь?» 100% опитуваних дітей назвали Інтернет джерела, 41% телебачення, 6% – читають дитячі друковані видання і тільки 16% – дитячу художню літературу.

У відповідь на запитання «Для чого ви використовуєте інтернет джерела?» молодші школярі зазначили: «Знайти цікаве для себе – 54%, «Спілкування з друзями та ровесниками» – 47 %, «Для розваги» – 47%,

«Дізнатися щось нове або знайти потрібну інформацію для домашнього завдання – 27%.

Із результатів можна виділити, що здобувачі початкової освіти мають потреби в спілкуванні, розвагах, що є характерним для їх віку. Однак викликає занепокоєння відсутність належної культури та грамотності у пошуку інформації та візуального контенту в інтернет ресурсах, саме тому є нагальна потреба у скеровуванні освітньої діяльності на формування візуальної грамотності дітей, а особливо на уроках з української мови, де діти можуть використовувати корисний контент з тем вивчення та народознавчий матеріал.

Молодшим школярам цих же класів запропоновано анкетування щодо визначення пізнавальних інтересів.

Відповіді на питання «В яких соціальних мережах ти зареєстрований?» поділились на категорії, що графічно представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Використання здобувачами початкової освіти соціальних мереж як засобу візуалізації

№	Відповіді	3 клас (%)	4 клас (%)
1	Twitter	3	2
2	Instagram	16	25
3	Facebook	12	14
4	YouTube	18	26
5	Viber	2	4
6	Like	0	3
7	TikTok	0	2
8	Telegram	10	26
9	Месенджер	0	4
10	Не зареєстрований	9	4

На питання «Для чого ти користуєшся інтернет ресурсами» учні 3-го класу дали відповіді, що представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати відповідей на питання користування інтернетом у 3 класі

№	Відповіді	%
1	Спілкування	15
2	Ведення власного блогу	4
3	Перегляд відео	25
4	Читання та перегляд цікавої інформації	5
5	Пошук інформації для навчання	18
6	Перегляд мультфільмів	26
7	Інше	4

Аналізуючи представлені данні, можна констатувати, що здобувачі початкової освіти 3 класу більш за все звертаються до мережі за пошуком інформації, переглядом відео та мультфільмів.

Окрім того, молодшим школярам зазначених класів цього закладу освіти запропоновано питання для виділення здібностей до використання візуалізації навчальної інформації.

Відповіді дітей на питання: «Які візуальні продукти ти створював на уроках з української мови?» графічно представлені на рис.2.2

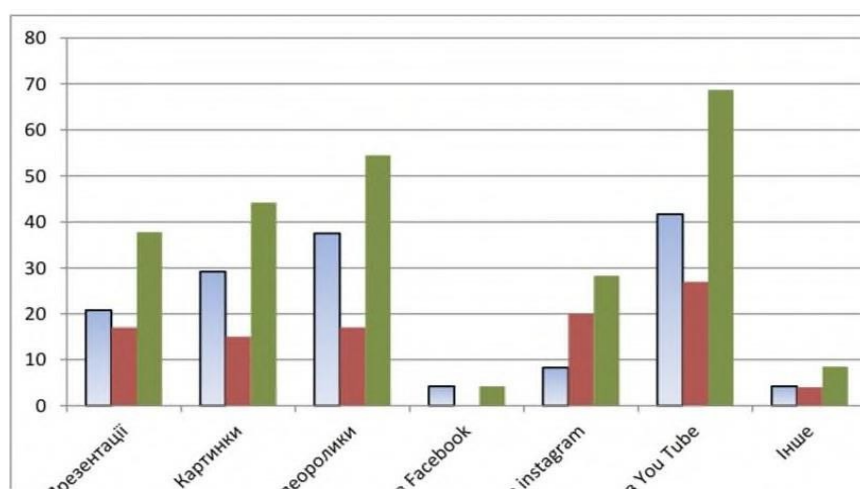

Рис. 2.3. Відповіді дітей на питання «Які візуальні продукти ти створював на уроках з української мови?»

За результатами опитування дітей можна констатувати, що молодші школярі воліють до створення відео в YouTube 42%. Також створення відеороликів 36%, створення презентацій 26% та картинки, ілюстрації 20%. Отже, сучасні діти надають перевагу самостійному створенню візуалізації інформації.

За отриманими результатами моніторингу можна констатувати, що сучасні здобувачі початкової освіти зацікавлені у створенні візуалізації інформації, більше того, вони надають перевагу створенню та представлення власного продукту одноліткам та вчителю, батькам. Для них важлива думка оточуючих про їх продукти візуалізації, що потребує надання інформації щодо грамотності створення, використання та пошуку візуалізації.

Результати опитування дітей молодшого шкільного віку було враховано у процесі виділення системи вправ щодо формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови в умовах дистанційного навчання.

2.2. Зміст дослідно-експериментальної роботи

Як відомо, найефективнішим методом педагогічного наукового дослідження є педагогічний експеримент. Експеримент (від лат. –досвід) – «це один із основних методів наукового дослідження, при якому явища вивчаються у спеціальних умовах» [40,с.193].

Педагогічний експеримент – «цілеспрямований вплив на педагогічні явища, перетворення педагогічного процесу в точно врахованих умовах. У рамках педагогічного експерименту використовується комплекс теоретичних та емпіричних методів. Педагогічний експеримент найчастіше проводиться в умовах реального навчального процесу, у звичній для учнів обстановці» [33,с.29].

Педагогічний експеримент у контексті нашої наукової роботи мав

короткочасний характер і здійснювався у 4-А та 4-Б класах Херсонської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 50 імені Романа Набегова Херсонської міської ради (за українським законодавством).

Здійснено діагностику рівня пізнавальної активності здобувачів початкової освіти під час роботи з формування візуальної грамотності на уроках української мови під час дистанційного навчання.

Учні контрольної групи (КГ) (4-А клас) навчалися за класичною методикою з використанням відомих форм, методів та засобів навчання на уроках української мови під час дистанційного навчання.

В експериментальній групі (ЕГ) (4-Б клас) навчання здійснювалось за методичними рекомендаціями, що сприяють підвищенню рівня візуальної грамотності на уроках української мови під час дистанційного навчання.

У 4-Б класі на уроках української мови під час дистанційного навчання було створено комфортне освітнє середовище (з врахуванням можливостей методів візуалізації), що забезпечило потрібні умови, засоби та технології для навчання молодших школярів.

Під час проведення наукового дослідження обрано використовувані методи, що представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Методи дослідження на констатувальному етапі експерименту

Метод	Об'єкт пізнання
Опитування	Моніторинг пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти; зацікавленість дітей; готовність до співпраці вчителя та учнів молодшого шкільного віку.
Самооцінка, метод рейтингу	Самооцінка своїх знань з певних тем, прагнення до пізнання нової інформації.

Педагогічне тестування	Виявлення ставлення до знань, інформації.
Спостереження	Визначення індивідуальних особливостей та можливостей дітей; визначення рівня прагнення до збагачення знань, активності.
Експеримент	Визначення рівня готовності до формування візуальної грамотності.

З врахуванням мети і завдань навчання української мови у початковій школі визначають 4 змістові лінії: мовна, мовленнєва, соціокультурна та діяльнісна.

Базова змістовна лінія - мовленнєва. Але також мовна, соціокультурна і діяльнісна лінії забезпечують функціонування мовленнєвої.

Розрізняють такі види мовленнєвої діяльності: створення тексту – говоріння, письма, слухання і читання.

Усне мовлення забезпечується за допомогою змістової лінії «Взаємодіємо усно», письмо – «Взаємодіємо письмово»; читання – «Читаємо»; творчі уміння – «Досліджуємо мовлення», «Досліджуємо медіа» та «Театралізуємо».

Більшість навчальних тем зазначених змістових ліній поєднуються в інтегрований курс вивчення української мови.

Реалізація загальних завдань навчання української мови здобувачів початкової освіти під час дистанційного навчання:

1) формування уміння працювати з учасниками освітнього процесу усно, сприймати і застосовувати інформацію для вирішення комунікативних завдань ;

2) розвиток вміння аналізувати, критично оцінювати подану інформацію в текстах, медіа-текстах та використовувати візуалізацію; сприймати художній текст як засіб розширення власного досвіду;

3) розвиток уміння висловлювати власні ідеї, думки, почуття, працювати письмово та в дистанційному форматі (синхронному та асинхронному), дотримуватися мовних норм;

4) досліджувати індивідуальне мовлення.

Перше завдання організовується за допомогою сприймання усної інформації, а також говоріння.

Відпрацьовуються уміння здобувачів початкової освіти: сприйняття, перетворювання та візуалізація інформації; оцінювання; висловлення власної думки; використання словесних й візуальних засобів; регулювання емоційного стану.

Друге завдання здійснюється за допомогою читання, що передбачає здобуття молодшими школярами умінь: «Текст: обираю; сприймаю; аналізую й інтерпретую; оцінюю; перетворюю інформацію; збагачую емоційно-чуттєвий досвід; читаю творчо».

Третє завдання організовується за допомогою письма. Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» прогнозує залучення здобувачів початкової освіти до писемної практики за допомогою цифрових застосунків та в дистанційному режимі (синхронному та асинхронному). Результатом цієї роботи є елементарні вміння створювати власні писемні висловлювання у реальному та віртуальному освітньому просторі та корегувати. Робота спрямована на здобуття молодшими школярами умінь: створення висловлювання, редагування тексти, взаємодію під час дистанційного навчання (асинхронно та синхронно).

Під час організації дослідження в обох групах ЕГ та КГ здійснювалось навчання здобувачів початкової освіти однаковим умінням (табл. 2.4.), але відмінність була у застосування методів візуалізації в процесі вивчення української мови під час дистанційного

навчання, а в КГ – навчання здійснювалось із застосуванням словесних методів та тільки паперової наочності.

Таблиця 2.4.

**Навчання здобувачів початкової освіти змістової лінії
«Взаємодіємо письмово» на констатувальному етапі дослідження**

№	Вміння, що формувалися
1.	Створення простих текстів з візуалізацією.
2.	Обмін лаконічними письмовими повідомленнями.
3.	Створення самостійних письмових висловлювань: розповідь, опис, міркування; оголошення, запрошення, афіша.
4.	Дослідження впливу на сприйняття окремих компонентів візуалізації.
5.	Тлумачення візуального повідомлення інформації на основі його аналізу та досвіду.

Четверте завдання пов'язане з іншими змістовими лініями навчання української мови здобувачів початкової освіти.

Вони допомогли дітей молодшого шкільного віку 4-го класу: дослідити своє мовлення, формувати індивідуальний стиль свого мовлення.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» передбачає ознайомлення дітей з основами медіаграмотності та має на меті надати інформацію щодо доречного використання та правильного пошуку інформації, формувати візуальну грамотність. Здобувачі початкової освіти набувають уявлення про різницю між реальним світом і інтернет осередком. Вивчення змістової лінії «Досліджуємо медіа» в контексті нашої роботи формували вміння зазначені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Формування у здобувачів початкової освіти вмінь у процесі вивчення змістової лінії «Досліджуємо медіа» на констатувальному етапі дослідження

№	Вміння, що формувалися
1.	Аналіз візуальної інформації, медіа (фільм, відеофрагмент, мультфільм, реклама, ілюстрація тощо).
2.	Оцінювання візуалізації інформації (фільм, буклет, мультфільм, лепбук, реклама, ілюстрація тощо).
3.	Інтерпретувати візуальні медіа (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо).
4.	Власне створення простих візуальних медіа продуктів (лепбук, онлайн книга, постер, презентація, ілюстрація, анімація, відео).

Як бачимо, зазначена змістова лінія пропонує інструмент для формування критичного аналізу інформації, шляхи взаємодії з нею, таким чином і приєє формування візуальної грамотності.

Для практичної реалізації окреслених завдань та системи роботи вчителю початкових класів потрібно ґрунтовно опрацювати та зрозуміти особливості роботи в контексті цієї змістової лінії.

Під час навчання змістової лінії «Досліджуємо мовлення» відбувалося формування свідомих мовленнєвих вмінь (стилістичних, лексичних, правописних, граматичних, орфоепічних, словотвірних). У межах цієї лінії молодші школярі навчалися користуватись виражальні засоби текстів.

Під час вивчення лінії «Театралізуємо» розвивалися комунікативні уміння дітей, а саме вміння моделювати ситуації комунікації з іншими, вибирати конкретні мовленнєві стратегії, досліджувати візуальні засоби спілкування. Увага до візуальних засобів приділялася в лініях

«Взаємодіємо усно» та «Досліджуємо медіа», театралізація доречно реалізовувалась у змістовій лінії «Читаємо».

Також пізнавальна активність здобувачів початкової освіти стимулювалась на уроках української мови під час дистанційного навчання за допомогою інтерактивного навчання, залученням здобувачів освіти до комунікативної співпраці та ігрової діяльності.

На оцінювальному етапі здійснено поточний та підсумковий контроль дослідження.

На контрольному етапі нашого дослідження передбачалося виявлення ефективності системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання:

1) проектування комфортного освітнього середовища на уроках української мови з урахуванням можливостей візуалізації та потреб дітей;

2) мотивація здобувачів початкової освіти до роботи з візуалізацією інформації в процесі ігрової діяльності;

3) формування візуальної культури та грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови.

У ході експериментальної роботи було запропоновано систему з формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання. Охарактеризуємо її окремі компоненти. До системи входить створення:

– засідання методичного об'єднання вчителів на тему «Комфортне освітнє середовище та напрямки його удосконалення у початковій школі»;

– круглий стіл із залученням педагогів «Активізація мовленнєвої активності молодших школярів за допомогою візуалізації під час дистанційного навчання»;

– бесіди зі здобувачами початкової освіти під час виховних годин: «Наша мова – різнокольорова», «Корисні та шкідливі мультфільми»; «Що

таке візуальна грамотність?»).

Для підвищення мотивації використання та створення візуалізації на уроках української мови активно використовувались сюжетно-рольові, дидактичні та інтерактивні ігри. Саме ігрові прийоми допомагають засвоїти граматичних конструкції, збагачують словниковий запас, допомагають створити мовленнєві ситуації.

Одним із цікавих та ефективних візуальних методів розвитку здобувачів початкової освіти є створення лепбуку – інтерактивної папки з конкретної теми, яка містить систематизований навчальний матеріал та набір різноманітних завдань. Лепбуки використовують для повторення або закріплення вивченого матеріалу, як портфоліо, для організації презентацій.

Використання лепбуків як методу візуалізації на уроках української мови під час дистанційного навчання допомагають:

- організувати навчальну діяльність в ігровій та інтерактивній формі;
- формуванню навичок пошуку, збору, узагальненню та систематизації інформації;
- упорядкуванню інформації з певної теми;
- розуміння та вивченню матеріалу;
- повторенню інформації у будь-який час;
- розвитку творчих та комунікативних здібностей;
- формуванню вмінь взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, команди, групи;
- підвищенню зацікавленості в освітньому процесі.

Отже, варто зазначити, що лепбуки сприяють не тільки засвоєнню нової інформації, але й ефективно закріпити навчальний матеріал в ігровій формі на уроках української мови.

Для формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови доречно використовувати якісний та естетичний контент. Як

приклад, [pinterest.com](https://www.pinterest.com).– найпопулярніший ресурс для збереження зображень. Переваги в тому, що переглядаючи зображення, молодші школярі відразу бачать певну кількість подібних за настроєм та стилістикою. Зберігати картинки можна на онлайн дошки, які створює педагог.

Ще цікавими онлайн ресурсами візуалізації на уроках української мови під час дистанційного навчання є:

- [designspiration.com](https://www.designspiration.com).;
- [dribbble.com](https://www.dribbble.com).;
- [abduzeedo.com](https://www.abduzeedo.com).;
- [behance.net](https://www.behance.net).;
- [theinspirationgrid.com](https://www.theinspirationgrid.com).

Важливим аспектом для формування візуальної грамотності на уроках української мови є розвиток критичного та творчого мислення, візуального сприймання на уроках. Під час роботи з медіатекстом необхідно допомогти здобувачам освіти зрозуміти відмінність між реальністю і візуалізацією.

Результативним у процесі вивчення української мови зі здобувачами початкової освіти є показ фрагментів літературних екранізацій (до 10 хвилин) та колективне обговорення за алгоритмом:

- а) екранізація як відображення доби, погляду режисера;
- б) екранізація як переосмислення першоджерела;
- в) екранізація як відтворення художнього образу засобами кіномистецтва;
- г) екранізація як аналіз авторської думки.

Після обговорення дітям пропонується виконати практичні завдання.

1. Намалювати фрагменти переглянутого чи прочитаного твору.
2. Складання цікавих питань у формі вікторини.
3. Написання сценарію.

4. Складання питань до автора твору.
5. Підбір епітетів до фрагменту, сюжету.
6. Усне малювання.
7. Порівняння ілюстрацій та екранізації літературного твору.

Після використання запропонованої системи у ЕГ було здійснено контрольний зріз знань молодших школярів; аналіз результатів, узагальнення та порівняння даних дослідження; сформульовано висновки до наукової роботи.

Вихідними оцінювання рівнів пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти слугували критерії:

- мотиваційний,
- когнітивний,
- рефлексивний.

З метою отримання статистичних даних у процесі нашої дослідно-експериментальної роботи та після формувального етапу експерименту простежувалась динаміка сформованості пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти і порівняння результатів опитування у контрольній та експериментальній групах.

Слід акцентувати, що отримання об'єктивних даних дослідження досягалося за рахунок застосування однієї методики визначення рівня сформованості пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти для вихідної та підсумкової діагностики.

Отже, завдяки пропонованій системі формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання відстежено позитивну динаміку сформованості пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти в ЕГ (4-Б класі). У пункті 2.3. представимо одержані результати дослідження.

2.3. Узагальнення результатів педагогічного експерименту

Існують два пріоритетні способи досягнення суспільно вагомих

цінностей: 1) ситуативні спонукання трансформуються у стан сталих мотивацій особистості; 2) пред'явлення людині цілей, ідеалів у готовому вигляді. Це стосується також цінності пізнавальної активності здобувачів початкової освіти під час роботи з формування візуальної грамотності на уроках української мови у дистанційному форматі.

Складниками такої пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку виокремлено такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний.

Критеріями *мотиваційного компонента* пізнавальної активності здобувачів початкової освіти виділяємо:

- 1) мотивація до освітньої діяльності;
- 2) наявність внутрішніх мотивів до досягнення діяльності;
- 3) система життєвих цінностей молодшого школяра.

Мотиваційний компонент виокремлює загальні положення, що зумовлюють освітню діяльність здобувачів початкової освіти.

Мотивація дітей молодшого шкільного віку у опануванні нової інформації проявляється як необхідність в знаннях, що орієнтує особистість в навколишнє середовище та змушує активно воліти до пізнання.

Значення пріоритетних положень та головних принципів Нової української школи полягає в їх сутності: «навчити дітей здобувати знання самостійно впродовж усього життя, розвивати свої творчі, інтелектуальні, комунікативні вміння, формувати науковий світогляд» [12, с.23].

Якісні зміни у динаміці пізнавальної активності здобувачів початкової освіти в ЕГ на уроках української мови під час дистанційного навчання за мотиваційним компонентом представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6.

Якісні зміни у динаміці пізнавальної активності здобувачів початкової освіти в ЕГ на уроках української мови під час дистанційного навчання за мотиваційним компонентом, %

Компонент	Етап дослідження	Група	Рівні сформованості (%)		
			Високий	Середній	Низький
Мотиваційний	Констатувальний	ЕГ	19	66	15
		КГ	18	65	17
	Контрольний	ЕГ	31	62	7
		КГ	21	63	16

Подібні якісні зміни простежувались і в когнітивному компоненті сформованості пізнавальної активності здобувачів початкової освіти, що представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 2.7.

Якісні зміни пізнавальної активності здобувачів початкової освіти в ЕГ на уроках української мови за когнітивним компонентом, %

Компонент	Етап дослідження	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Когнітивний	Констатувальний	ЕГ	19	60	21

		КГ	18	61	21
	Контрольний	ЕГ	30	63	7
		КГ	20	62	18

У магістерському дослідженні «когнітивний» передбачає опанування знаннями, потрібними для гармонійного розвитку здобувачів початкової освіти.

Показник пізнавальної активності може бути високим, розмитим, що розповсюджується на отримання певної інформації, на пізнання нової інформації та поглиблення у її вивченні.

Когнітивний компонент виражався за допомогою спрямованості освітнього процесу на розвиток пріоритетних компетентностей здобувачів початкової освіти, а також наскрізних умінь дитини, використання здобутих теоретичних знань у практичній діяльності.

Рівні сформованості пізнавальної активності здобувачів початкової освіти за рефлексивним компонентом представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Якісні зміни пізнавальної активності здобувачів початкової освіти в ЕГ на уроках української мови за рефлексивним компонентом, %

Компоненти	Етап експерименту	Група	Рівні		
			Високий	Середній	Низький
Рефлексивний	Констатувальний	ЕГ	19	65	16
		КГ	20	66	14

Контрольний	ЕГ	30	66	4
	КГ	21	68	11

Розвиток зазначеного компонента пізнавальної активності здобувачів початкової освіти потребував застосування деяких сучасних освітніх технологій або методичних прийомів – методологічна база для організації освітнього процесу, що спрямований на формування пізнавальної активності здобувачів початкової освіти на уроках української мови під час дистанційного навчання.

Завдяки використанню формувальних заходів високий рівень пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти на уроках української мови встановлено у 35% опитуваних ЕГ; середній – у 56% здобувачів освіти; низький рівень – у 9% дітей. У КГ суттєвих значних змін не відмічалось.

У результаті використання пропонованої системи заходів на контрольному етапі нашого дослідження отримано показники, що представлені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Динаміка пізнавальної активності здобувачів початкової освіти на уроках української мови під час дистанційного навчання

Група	Рівні пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти		
	Високий	Середній	Низький
	Костатувальний етап		
ЕГ	16%	51%	33%

КГ	15%	50%	35%
	Контрольний етап		
ЕГ	35%	56%	9%
КГ	17%	53%	30%

За результатами контрольного етапу нашого дослідження, який передбачав повторний моніторинг рівня розвитку компонентів пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти в ЕГ та КГ отримано статистичні дані, що підтверджують ефективність запропонованої системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання.

Як переконує експериментальне дослідження, на розвиток пізнавальної активності здобувачів початкової освіти на уроках української мови значно впливає використання візуалізації. Також на розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку мають вплив засоби інтерактивного навчання, партнерська взаємодія та ігрова діяльність.

Отже, за результатами контрольного етапу наукового дослідження, отримано статистичні дані, що підтвердили ефективність пропонованої системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання: проектування комфортного освітнього середовища на уроках української мови з урахуванням можливостей візуалізації та потреб дітей; мотивація здобувачів початкової освіти до роботи з візуалізацією інформації в процесі ігрової діяльності; формування візуальної культури та грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови; використання лепбуків тощо.

Для формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови доречно використовувати якісний та естетичний контент. Як

приклад, [pinterest.com](https://www.pinterest.com).– найпопулярніший ресурс для збереження зображень. Переваги в тому, що переглядаючи зображення, молодші школярі відразу бачать певну кількість подібних за настроєм та стилістикою. Зберігати картинки можна на онлайн дошки, які створює педагог.

ВИСНОВКИ

За результатами системного дослідження формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання можна зробити такі висновки:

1. Одним із ефективних способів удосконалення вітчизняної освітньої системи згідно з сучасними реаліями і визначеної траєкторії розвитку є впровадження візуалізації навчальної інформації (яка має вагомий освітній потенціал як складова змішаної та дистанційної форм організації освітнього процесу здобуття освіти). Цей крок є відповіддю на специфіку функціонування освітньої системи України в останні роки. Широке використання візуального контенту в різних сферах життєдіяльності пов'язано зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

Популярний запит людства щодо розвитку візуалізації інформації здобувачів освіти став причиною використання візуальної грамотності в освітніх програмах Австралії, США, Німеччини, Великобританії, тощо.

Дефініція «візуалізація» вперше використано К. Юнгом на початку ХХ століття, який охарактеризував його як властивість свідомості людини продукувати оптичні образи оточуючого середовища, засновані на образному мисленні особистості. Пізніше були запропоновані інші визначення означення з певними відмінностями та уточненнями, які мають значні відмінності. Поняття «візуалізація» стало загальноживаним у педагогіці, психології, менеджменті, медицині та інших сферах діяльності особистості.

Візуальна грамотність є фундаментальною основою, потрібною для ефективної комунікації з іншими учасниками освітнього процесу та людьми взагалі.

2. Форми, методи та засоби візуалізації необхідно використовувати в освітній процес початкової школи з урахуванням загальних вимог та обсягу інформації, так і психолого-педагогічних вимог до наочних

матеріалів. Візуалізація інформації, яку застосовує педагог, має відповідати віковим особливостям та комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти.

Відповідно до сучасних тенденції цифровізації освіти, використання інформаційно-комунікаційних технологій під час освітнього процесу зі здобувачами початкової освіти реалізація методів візуалізації передбачає впровадження певних засобів візуалізації: слайд-шоу, презентації, відеопрезентації та скрайбінгу; віртуальних подорожей та інтерактивних карт; інтерактивної інфографіки, карт знань, хмар слів; віртуальних моделей та лабораторій; цифрових навчальних ігор.

3. Дистанційне навчання є однією з форм організації освітнього процесу, за якою частина занять або всі організовується за допомогою сучасних інформаційних технологій за умови територіальній віддаленості здобувачів освіти та вчителя.

За способом розповсюдження освітнього контенту виокремлюють такі навчальні режими: синхронний режим (одночасна участь усіх учасників освітнього процесу); асинхронний режим (не вимагає одночасної взаємодії учасників освітнього процесу); змішаний режим (використовуються елементи синхронного та асинхронного режимів).

Найголовнішим компонентом будь-якого режиму організації дистанційного навчання у початковій школі є ефективна комунікація між усіма учасниками. Проте, із впровадженням дистанційного навчання, з'являються окремі труднощі з налагодження ефективною взаємодією між вчителем та здобувачами освіти.

Отже, на основі науково-методичному аналізі джерельної бази можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку української освіти є достатня кількість технологій, онлайн платформ та сервісів, які допомагають організувати ефективно дистанційне навчання здобувачів початкової освіти. А, візуальна грамотність є фундаментальною

основою, потрібною для ефективної комунікації з іншими учасниками освітнього процесу та людьми взагалі. Форми, методи та засоби візуалізації необхідно використовувати в освітній процес початкової школи з урахуванням загальних вимог та обсягу інформації, так і психолого-педагогічних вимог до наочних матеріалів. Візуалізація інформації, яку застосовує педагог, має відповідати віковим особливостям та комунікативної діяльності здобувачів початкової освіти.

4. Педагогічний експеримент у контексті нашої наукової роботи мав короткочасний характер і здійснювався у четвертих класах Херсонської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 50 імені Романа Набєгова Херсонської міської ради (за українським законодавством).

Здійснено діагностику рівня пізнавальної активності здобувачів початкової освіти під час роботи з формування візуальної грамотності на уроках української мови під час дистанційного навчання.

Учні контрольної групи (КГ) (4-А клас) навчалися за класичною методикою з використанням відомих форм, методів та засобів навчання на уроках української мови під час дистанційного навчання.

В експериментальній групі (ЕГ) (4-Б клас) навчання здійснювалось за методичними рекомендаціями, що сприяють підвищенню рівня візуальної грамотності на уроках української мови під час дистанційного навчання.

У 4-Б класі на уроках української мови під час дистанційного навчання було створено комфортне освітнє середовище (з врахуванням можливостей методів візуалізації), що забезпечило потрібні умови, засоби та технології для навчання молодших школярів.

Складниками пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку виокремлено такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний. Завдяки використанню формувальних заходів високий рівень пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти на уроках української мови встановлено у 35% опитуваних ЕГ; середній – у 56%

здобувачів освіти; низький рівень – у 9% дітей. У КГ суттєвих значних змін не відмічалось.

За результатами контрольного етапу нашого дослідження, який передбачав повторний моніторинг рівня розвитку компонентів пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти в ЕГ та КГ отримано статистичні дані, що підтверджують ефективність запропонованої системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання.

Як переконує експериментальне дослідження, на розвиток пізнавальної активності здобувачів початкової освіти на уроках української мови значно впливає використання візуалізації. Також на розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку мають вплив засоби інтерактивного навчання, партнерська взаємодія та ігрова діяльність.

Отже, за результатами контрольного етапу наукового дослідження, отримано статистичні дані, що підтвердили ефективність пропонованої системи формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови під час дистанційного навчання: проєктування комфортного освітнього середовища на уроках української мови з урахуванням можливостей візуалізації та потреб дітей; мотивація здобувачів початкової освіти до роботи з візуалізацією інформації в процесі ігрової діяльності; формування візуальної культури та грамотності здобувачів початкової освіти на уроках української мови; використання лепбуків тощо.

Для формування візуальної грамотності учнів на уроках української мови доречно використовувати якісний та естетичний контент. Як приклад, [pinterest.com](https://www.pinterest.com). – найпопулярніший ресурс для збереження зображень. Переваги в тому, що переглядаючи зображення, молодші школярі відразу бачать певну кількість подібних за настроєм та стилістикою. Зберігати картинки можна на онлайн дошки, які

створює педагог.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці методичних матеріалів, спрямованих на удосконалення візуальної грамотності вчителів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В., Захарченко Н. В. Статистичні методи в педагогічних дослідженнях. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Vol. 1, no. 20. P. 68–71. URL: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-1-14>
2. Андрощук І. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни "Педагогічна майстерність". *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 37. С. 62–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_37_11
3. Андрющенко О. О. Розвиток рефлексивних умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2020. 313 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/09_2020/Andryushchenko_dis.pdf
4. Арістова Н. Цифрова компетентність у системі ключових компетентностей для навчання впродовж життя. *Education. Innovation. Practice*. 2023. Т. 10, № 8. С. 54–60. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol10i8-008>
5. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання. *Фізико-математична освіта*. 2014. № 1 (2). С. 5–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2014_1_3
6. Берека В. Є., Галас А. В. Професійна компетентність вчителя початкових класів. Харків : Ранок, 2018. 496 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/posibnyky/navchalyni/O901113U_Проф_компетентніст__вчителя_поч_кл_блок.pdf
7. Биков В. Ю., Литвинова С. Г., Мельник О. М. Ефективність навчання з використанням електронних освітніх ігрових ресурсів у початковій школі. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 62, № 6. С. 34–46. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1937/1289>
8. Бібік Н. М. Методичний аналіз порівняльного дослідження якості початкової освіти (TIMSS). *Die Relevanz und die Neuheit der modernen*

wissenschaftlichen Studien : der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, м. Wien, 23 септ. 2019 р. Wien, 2019. С. 64–67. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716950>

9. Білоусова Л. І., Житеньова Н. В. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя. *Фізико-математична освіта*. 2016. № 1(7). С. 39–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2016_1_6

10. Бондар В. І. Проблеми модернізації підготовки вчителя початкової школи в умовах стандартизації педагогічної освіти. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2014. № 65. С. 224–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_45

11. Воротникова І. П., Якубов С. В. Упровадження дистанційних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів / І. П. Воротникова, С. В. Якубов. – К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 140 с.

12. Григорович А. Г., Григорович Б. А. Технології візуалізації даних. *Web of scholar*. 2018. Т. 1, № 4(22). С. 23–28. URL: <https://www.academia.edu/36558829>.

13. Дистанційна освіта: сучасний та доступний підхід до процесу навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/education/distantsiyne_navchannya_v_shkoli_shho_tse_i_yak_pratsyuye_distantsiyne_osvita_v_ukrayin_i_n1188860

14. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: Аналітико-метод. матеріали / ред.: О. М. Топузов, М. В. Головка. Київ : Пед., 2021. 192 с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Dystantsiyne-navchannia.pdf>

15. Жаркова І., Янкович О. Технологія кейс-стаді в освітньому процесі нуш як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 9(15). С. 408–420. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-408-420](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-408-420)

16. Жиділова Л. О., Ляшенко К. І. Гейміфікація (e-learning) як засіб підвищення ефективності навчання на уроках математики в початковій школі. URL: https://fitu.kubg.edu.ua/images/stories/Departments/kitmd/Internet_conf_17.05.18/s1/1_Zhydilova_Liashenko.pdf

17. Заболотна О. А. Візуалізація як стратегія впровадження освітньої альтернативи. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2012. Т. 1, № 62. С. 101–106. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2869/2613>

18. Кремень В. Г. Візуальна грамотність навчального процесу: теорія і практика. *Учасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. № 55. С. 5–10. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/600>.

19. Крижановський А. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи з використанням веб-технологій у педагогічних коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 22 с. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/10791/1/avtoreferat_krizhanovskogo_a.pdf

20. МОН України. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

21. Моніторинг НУШ. Результати та рекомендації / О. Заплотинська та ін. 46 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska->

shkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vprovadzhennya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf

22. Навчальні програми для 1-4 класів. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

23. Онопрієнко О. В. Навчальні досягнення молодших школярів: компетентісні характеристики. *Соціальний педагогічний проект удосконалення економічних знань*. 2016. № 12. С. 41–44. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709394>

24. Онопрієнко О. В. Технологія вхідного діагностування навчання учнів початкової школи. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 4. С. 118–128. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722901>

25. Організація початкової освіти в умовах війни в Україні: результати опитування фахівців початкової освіти / О. Топузов та ін. *Education: modern discourses*. 2022. № 5. С. 7–18. URL: http://emdnaes.org.ua/index.php/Educ_Mod_discourse/article/view/102

26. Приходько Л. А., Сьомак О. В., Ройко Л. Л. Використання додатків Google для підтримки дистанційного навчання учнів початкової школи / Л. А. Приходько, О. В. Сьомак, Л. Л. Ройко // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку освіти, науки та технології в епоху трансформаційних процесів». – Луцьк: Вежа, 2021. С. 207–210.

27. Приходько Л. А., Сьомак О. В., Ройко Л. Л. Використання додатків Google для підтримки дистанційного навчання учнів початкової школи / Л. А. Приходько, О. В. Сьомак, Л. Л. Ройко // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку освіти, науки та технології в епоху трансформаційних процесів». – Луцьк: Вежа, 2021. С. 207–210.

28. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Свідоцтво режандуеуюоре яКіцдВ*. 2015. № 1. С. 85–98. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/44/22>
29. Сілкова О. В., Лобач Н. В. Педагогічна технологія візуалізації навчальної інформації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. № 62. С. 180–183. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23463/Silkova_Lobach.pdf?sequence=1&isAllowed=y
30. Словник-довідник з професійної педагогіки / ред. А. В. Семенова. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с. URL: <https://www.pedagogic-master.com.ua/public/semenova/slovník.pdf>
31. Сучасний тлумачний словник української мови: 50 000 слів / ред. В. В. Дубічинський. Харків : ВД "ШК.", 2006. 832 с.
32. Топузов О. М. Організаційно-педагогічні проблеми підготовки вчителя нової української школи. *Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи* : матер. II міжнар. наук.- практ. конф., м. Маріуполь, 18–19 квіт. 2018 р.
33. Топузов О. М. Проектування інформаційно-освітнього середовища навчальних закладів у сучасному суспільстві. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 1. С. 26–36. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/514>
34. Устінова В. Відбір та структурування змісту навчальної інформації. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. № 44. С. 276–281. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268532834.pdf>
35. Цюняк О. П. Система професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 517 с. URL:

http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2020/Disser_Tsiuniak_pas.pdf

36. Чабан О.В. Використання цифрових технологій в процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів. Цифрова компетентність сучасного вчителя нової української школи: (Подолання викликів у період карантину, спричиненого COVID-19): зб.матеріалів всеукр.наук.-практ.семінару (Київ, 2 березня 2021 р.) / за заг.ред. О.В. Овчарук. Київ: Інститут інф. 2021, с. 108-111

37. Чабан О.В. Сучасні підходи до організації уроків української мови в початкових класах з інклюзивним навчанням. Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-24 березня 2023 року / за заг.ред. С.Д.Яковлевої, Н.В.Кабельнікової. 2023, с. 261-263

38. Чабан О.В., Браун Ю.С. Використання мультимедійних засобів навчання на уроках української мови в умовах дистанційної освіти. European scientific congress. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference. Varca Academy Publishing. Madrid, Spain. 2023.с. 360-363

39. Шелестова Л. В. Готовність дитини до навчання у закладі загальної середньої освіти. *Енциклопедія освіти*. 2-ге вид. Київ, 2021. С. 162–163. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729735>

40. Шелестова Л. В. Готовність учителів до індивідуалізації навчання. *Innovative technologies in science and education* : зб. тез доп., м. Jerusalem, 4–6 берез. 2021 р. 2021. С. 193–196. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724830>

41. Шелестова Л. В. Діагностика індивідуальних особливостей світорозуміння учнів початкової школи. *Problems of science and practice, tasks and ways to solve them*, м. Warsaw, 24–27 трав. 2022 р. 2022. С. 577–583. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730546>

42. Юрченко А. О. Особливості когнітивно-візуального підходу під час візуалізації навчального матеріалу з математики. *Інноваційна педагогіка. Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. 2019. Т. 3, № 11. С. 62–67. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_3/15.pdf

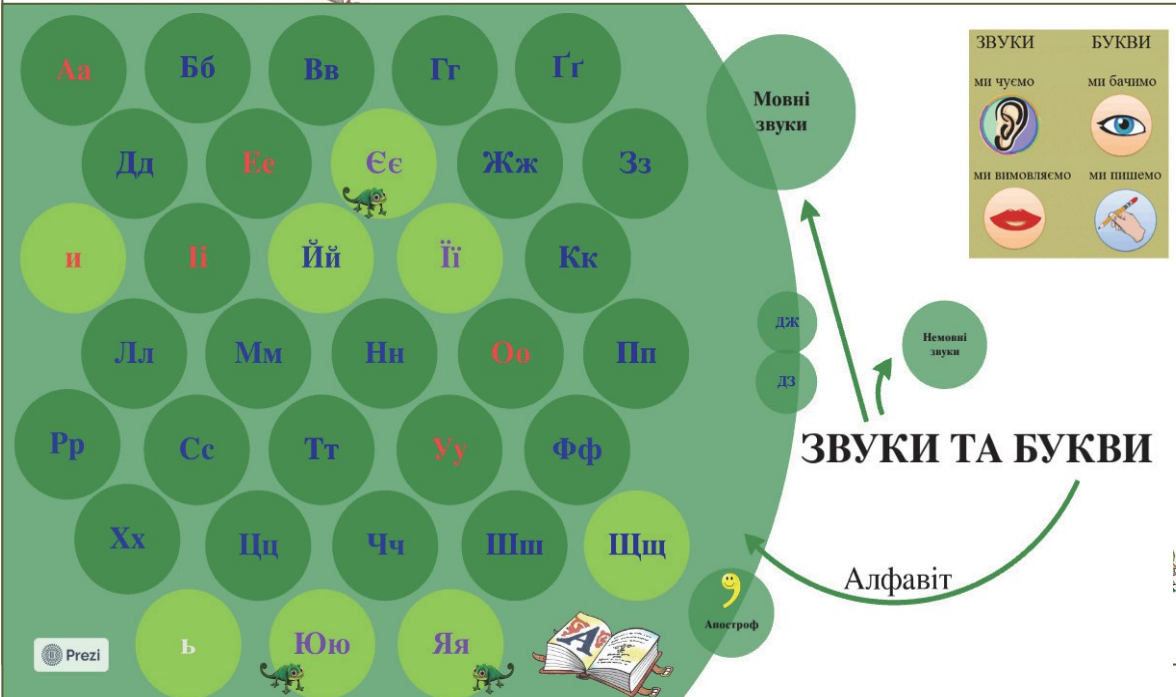
43. Янкович О. І. Розвиток освітніх технологій у початкових школах України (1959–2018 рр.) : монографія. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2020. 162 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16549/3/Yankovych.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А.

Приклади карток грамоти

Карта ГРАМОТИ

ЗВУКИ	БУКВИ
ми чуємо 	ми бачимо
ми вимовляємо 	ми пишемо

ЗВУКИ ТА БУКВИ

Алфавіт

Prezi

Немовні звуки

У повсякденному житті людину оточує безліч звуків: шум моря, плескіт води у річці, гуркіт грому, шум від двигуна автомобіля і т. д. Усі ці звуки називаються немовними.

Люди спілкуються між собою за допомогою мовних звуків.

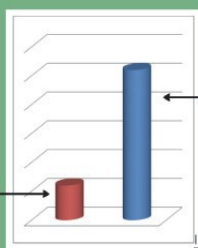
З них складається будь-яка мова світу.

Мовні звуки вимовляються за допомогою органів мовлення: губ, зубів, язика, тощо.

Мовні звуки

Голосні звуки

Приголосні звуки

Prezi

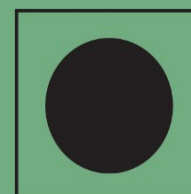
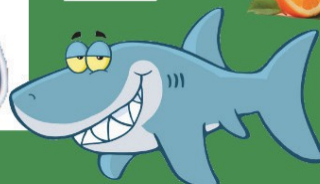

Аа

Пишемо букву Аа

Буква "Аа" позначає голосний звук [а].

Prezi

Додаток Б

ВИТЯГ З ТИПОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б.
3–4 клас

(затверджена наказом Міністерства освіти і науки України 08 жовтня 2019 р.
№ 1273)

Типовий навчальний план для 3–4 класів початкової школи з навчанням
українською мовою

Навчальні предмети	Кількість годин на		
	тиждень у класах		
	3	4	Разом
Українська мова	5	5	10
Іноземна мова	3	3	6
Математика	4	4	8
Я досліджую світ*	7	7	14
Інформатика	1	1	2
Мистецтво**	2	2	4
Фізична культура***	3	3	6
Усього	22 + 3	22 + 3	44 + 6
Додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	1	1	2
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня	23	23	46
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної і варіативної складових, що фінансується з бюджету (без урахування поділу класів на групи)	26	26	52

* Орієнтовний розподіл годин між освітніми галузями в рамках цього інтегрованого предмета: мовно-літературна - 2; математична - 1; природнича, технологічна, соціальна і здоров'я збережувальна, громадянська та історична - разом 4

** Інтегрований предмет або окремі предмети "Образотворче мистецтво" і "Музичне мистецтво"

*** Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів, але обов'язково фінансуються

Мовно-літературна освітня галузь
Рідномовна освіта (українська мова і література, мови і літератури корінних народів та національних меншин)

Пояснювальна записка

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти.

Метою рідномовної освіти для загальної середньої освіти є розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою; формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Відповідно до окресленої мети, головними **завданнями** рідномовної освіти у початковій школі є:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток уміння вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприймання творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);
- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі рідномовної освіти виокремлено такі **змістові лінії**: "Взаємодіємо усно", "Читаємо", "Взаємодіємо письмово", "Досліджуємо медіа", "Досліджуємо мовлення", "Театралізуємо".

Комунікативна компетентність, зокрема вільне володіння українською мовою та спілкування рідною мовою (якщо вона не українська), виявляється в безпосередньому та опосередкованому спілкуванні.

Для формування комунікативної компетентності в умовах безпосереднього спілкування програма пропонує розгортати навчальну діяльність у межах змістової лінії **"Взаємодіємо усно"** (мовець/слухач - слухач/мовець). Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до дій зі сприймання, перетворення, виокремлення, аналізу й інтерпретації, оцінювання та використання усної інформації в реальній

мовленнєвій практиці (бесіда, дискусія у класі, мікродискусія в групі, обговорення в парі тощо).

Для становлення комунікативної компетентності в умовах опосередкованого спілкування (на відстані у просторі та часі) запропоновано змістові лінії **"Читаємо"** (читач - автор), **"Взаємодіємо письмово"** (автор - читач), **"Досліджуємо медіа"** (читач/глядач/слухач - автор). Ці змістові лінії забезпечують здобуття досвіду опосередкованого спілкування, опанування кола знань (понять, уявлень) та вмінь, що дають змогу учням удосконалювати комунікативну компетентність.

Змістова лінія **"Читаємо"** спрямована на розвиток мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності, яка ґрунтується на учнівській ініціативності та самостійності у доборі текстів для читання та інтерпретації прочитаного. Під час читання учні розвивають уміння сприймати та аналізувати текст, оцінювати прочитане та перетворювати інформацію, уявляти, мислити творчо.

Змістова лінія **"Взаємодіємо письмово"** передбачає залучення учнів до реальної писемної практики, зокрема за допомогою цифрових пристроїв та в режимі онлайн. Результатом такої роботи є базові вміння створювати писемні висловлювання у реальному та віртуальному просторі та редагувати їх.

Змістова лінія **"Досліджуємо медіа"** передбачає ознайомлення школярів з основами медіаграмотності. Діти формують уявлення про межу між реальним світом і світом мас-медіа. Вони вчаться інтерпретувати, аналізувати, оцінювати медіатексти (фільм, мультфільм, реклама, фотографія тощо) та створювати прості медіапродукти. Змістова лінія **"Досліджуємо медіа"** пропонує інструмент для активного критичного освоєння комунікативного медіасередовища.

Змістова лінія **"Досліджуємо мовлення"** забезпечує дослідження мовних закономірностей і формування на цій основі свідомих мовленнєвих умінь (орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних, словотвірних). Також у межах цієї змістової лінії учні опановують виражальні засоби художніх текстів, що в цілому сприяє творенню індивідуального стилю мовлення.

Змістова лінія **"Театралізуємо"** слугує розвитку комунікативних умінь учнів, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні комунікативні стратегії, досліджувати несловесні засоби спілкування. Увага до несловесних засобів приділятиметься і в змістових лініях **"Взаємодіємо усно"** та **"Досліджуємо медіа"**, а сам прийом театралізації може використовуватися й у змістовій лінії **"Читаємо"**.

Специфіка змістової лінії **"Театралізуємо"** пов'язана з формуванням уявлення про театр як місце, де учні здобувають досвід співчуття та співпереживання. Тому в межах змістової лінії **"Театралізуємо"** учні досліджують чужу (глядач) та власну (актор) експресію. Ця змістова лінія передбачає залучення учнів до сценічної творчості, в умовах якої школярі набувають акторського досвіду, зокрема імпровізації, що забезпечує розвиток у дитини емоційного інтелекту, творчого мислення, ініціативності, самосвідомості й самоефективності, уміння мобілізувати інших, долати бар'єри, пов'язані з неоднозначністю, невизначеністю та ризиками, співпрацювати з іншими особами.

Результати навчання і пропонуваній зміст

3 - 4-й класи

Обов'язкові результати навчання	Очікувані результати навчання
1	2
1. Змістова лінія "Взаємодіємо усно"	
Критично сприймає інформацію для досягнення різних цілей; уточнює інформацію з огляду на ситуацію	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>зважає</i> на ситуації спілкування: враховує умови, учасників, мету [4 МОВ 1-1.1-1]; - з увагою <i>сприймає</i> усні репліки діалогу, <i>перепитує, уточнює</i> з огляду на ситуацію спілкування [4 МОВ 1-1.1-2]; - <i>обговорює</i> усне повідомлення в парі або групі для пошуку додаткових аргументів або спростування наведених [4 МОВ 1-1.1-3]; - <i>зіставляє</i> почуте з власним досвідом [4 МОВ 1-1.1-4]
На основі почутого створює асоціативні схеми, таблиці; стисло і вибірково передає зміст почутого; переказує текст за різними завданнями	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>перепарафразовує</i> репліки в діалозі [4 МОВ 1-1.2-1]; - <i>передає</i> зміст усного повідомлення (послідовність подій у розповіді; перелік ознак в описі; наведені аргументи в міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-2]; - <i>переказує</i> текст творчо (зміна оповідача в тексті-розповіді; зміна послідовності переліку наведення ознак у тексті-описі; зміна послідовності аргументів у тексті-міркуванні) [4 МОВ 1-1.2-3]; - <i>передає</i> зміст повідомлення за допомогою асоціативних схем, таблиць [4 МОВ 1-1.2-4]
Виокремлює необхідну інформацію з різних усних джерел, зокрема медіатекстів, для створення власного висловлювання з конкретною метою	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виокремлює</i> інформацію для створення власного висловлення з конкретною метою (усне оголошення, усний відгук, усний стислий переказ) [4 МОВ 1-1.3-1]; - <i>прогнозує</i>, як відібрану інформацію можна використати корисно [4 МОВ 1-1.3-2]; - <i>систематизує та узагальнює</i> необхідну інформацію [4 МОВ 1-1.3-3]
Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> тему усного повідомлення [4 МОВ 1-1.4-1]; - <i>визначає</i> головну думку тексту [4 МОВ 1-1.4-2]; - <i>зіставляє</i> тему і головну думку усного повідомлення з власними спостереженнями, поведінкою, досвідом [4 МОВ 1-1.4-3]; - <i>пояснює</i> можливий вплив висловлення на слухача [4 МОВ 1-1.4-4]

<p>Висловлює своє ставлення до усного повідомлення, простого тексту, медіатексту, обґрунтовує думки, спираючися на власний досвід; визначає позицію співрозмовника, погоджується з нею або заперечує її</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>висловлює</i> своє ставлення до усного повідомлення (наприклад, прагнення спростувати або шукати додаткові аргументи на захист) [4 МОВ 1-1.5-1]; - <i>обґрунтовує</i> своє ставлення до усного повідомлення, наводячи приклади з власного досвіду, а також спираючися на набуті наукові знання [4 МОВ 1-1.5-2]; - <i>визначає</i> позицію мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання етикету (ввічливість) чи порушення етикетних норм), аргументовано <i>погоджується</i> з нею або <i>заперечує</i> її [4 МОВ 1-1.5-3]
<p>Висловлює власні погляди, підтверджує їх прикладами, враховує думки інших осіб; дотримується найважливіших правил літературної вимови, висловлюючи власні погляди</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>вступає</i> і <i>підтримує</i> діалог на теми, пов'язані з важливими для дитини життєвими ситуаціями [4 МОВ 1-1.6-1]; - <i>наводить аргументи</i> на захист власної думки та ілюструє її прикладами [4 МОВ 1-1.6-2]; - <i>ініціює</i> дискусію, висловлюючи власні погляди і слухаючи інших [4 МОВ 1-1.6-3]; - <i>висловлює</i> доброзичливо своє ставлення до думок інших (поділяє їх повністю, частково чи аргументовано відхиляє) [4 МОВ 1-1.6-4]; - <i>дотримується</i> правил літературної вимови у власному висловлюванні [4 МОВ 1-1.6-5]; - <i>створює</i> власне висловлення на основі почутого/побаченого/прочитаного [4 МОВ 1-1.6-6]
<p>Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>добирає</i> словесні й несловесні засоби спілкування з огляду на мету та умови спілкування, враховуючи наявність варіантів [4 МОВ 1-1.7-1]; - <i>робить висновок</i> про узгодженість або неузгодженість словесних і несловесних засобів спілкування та намірів у поведінці співрозмовника [4 МОВ 1-1.7-2]; - <i>використовує</i> різні форми візуалізації (малюнки, графіки, схеми, таблиці) для супроводу своїх поглядів під час презентації, щоби привернути увагу слухачів [4 МОВ 1-1.7-3]; - <i>створює</i> есе для висловлювання власних поглядів та усної презентації [4 МОВ 1-1.7-4]; - <i>використовує</i> засоби художньої виразності для досягнення комунікативної мети (привітання, побажання, вияв співчуття, захоплення) [4 МОВ 1-1.7-5]; - <i>правильно інтонує</i> різні види речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням [4 МОВ 1-1.7-6]
<p>Описує власні емоції та емоції співрозмовника від</p>	<p>Учень/учениця:</p>

<p>прослуханого/побаченого. Доречно використовує у власному мовленні формули мовленнєвого етикету</p>	<p>- <i>передбачає й описує</i> свої емоції та емоції співрозмовника, коли пропонує для читання або перегляду книгу, фільм, гру тощо [4 МОВ 1-1.8-1]; - доречно <i>використовує</i> у власному мовленні формули мовленнєвого етикету, зважає на різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна) [4 МОВ 1-1.8-2]</p>
<p>Пропонований зміст Діалогічне та монологічне мовлення. Уявлення про ситуацію міжособистісного спілкування (умови, учасники, мета). Репліка в діалозі: порада, співчуття, комплімент тощо. Перепитування як спосіб уточнення почутої інформації в діалозі. Перефразування. Мовні засоби вираження запитань (інтонація, займенники, прислівники, частки, сполучники, порядок слів). Позиція мовця (категоричність чи невпевненість; дотримання мовленнєвого етикету чи порушення етикетних норм). Дискусія як зіставлення різних поглядів на проблему. Розповідь, опис та міркування як види монологічного мовлення. Інтонація розповідного, спонукального, питального речення. Інтонаційне забарвлення окличного речення. Есе як висловлення довільної форми. Робота з інформацією. Явна і прихована інформація. Перетворення інформації: види асоціативних схем, таблиця. Мовленнєвий етикет. Норми спілкування в різних комунікативних ситуаціях (знайомі та незнайомці). Сфери спілкування: навчання, сім'я, дозвілля, послуги тощо. Різні види тональності (звичайна, фамільярна, вульгарна).</p>	
<p>2. Змістова лінія "Читаємо"</p>	
<p>1</p>	<p>2</p>
<p>Прогнозує зміст дитячої книжки за обкладинкою, заголовком, ілюстраціями та анотацією; володіє повноцінними навичками читання (вголос і мовчки), що дає змогу зрозуміти тексти різних видів</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>прогнозує</i> орієнтовний зміст тексту на основі заголовка, ключових слів, анотації, невербальної інформації (ілюстрації, таблиці, схеми, графіки тощо) [4 МОВ 2-2.1-1]; - <i>читає</i> подумки та виразно вголос тексти різних видів та з різною метою [4 МОВ 2-2.1-2]; - <i>розповідає</i> (докладно, стисло або вибірково), про що йдеться в тексті [4 МОВ 2-2.1-3]; - <i>ставить запитання</i> різної спрямованості: до змісту твору, до автора, до читача [4 МОВ 2-2.1-4]; - <i>знаходить</i> у тексті відповіді на поставлені запитання [4 МОВ 2-2.1-5]; - <i>відтворює</i> фактичну інформацію з тексту [4 МОВ 2-2.1-6]; - <i>добирає і впорядковує</i> потрібну інформацію з таблиць, графіків, схем тощо [4 МОВ 2-2.1-7]; - <i>установлює</i> послідовність дій персонажів художніх творів [4 МОВ 2-2.1-8]; - <i>зіставляє</i> прочитане із власним життєвим досвідом [4 МОВ 2-2.1-9]
<p>Пов'язує елементи інформації в цілісну картину; розрізняє факти і думки про ці факти; формулює прямі</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виявляє</i> в тексті неочевидну інформацію, <i>узагальнює</i> її [4 МОВ 2-2.2-1]; - <i>виділяє</i> ключові слова та <i>пояснює</i>, як вони

<p>висновки на основі інформації, виявленої в тексті; визначає форму і пояснює зміст простих медіатекстів</p>	<p>допомагають зрозуміти зміст тексту [4 МОВ 2-2.2-2];</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>виявляє</i> зв'язки в текстах: між окремими частинами тексту, між частинами тексту і темою або головною думкою [4 МОВ 2-2.2-3]; - <i>досліджує</i> елементи тексту (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) [4 МОВ 2-2.2-4]; - <i>розрізняє</i> в тексті факти і судження, знаходить між ними зв'язок [4 МОВ 2-2.2-5]; - <i>висловлює припущення</i> про наміри автора тексту, обґрунтовує свої думки [4 МОВ 2-2.2-6]; - <i>формулює</i> під час і після читання тексту запитання для можливої дискусії [4 МОВ 2-2.2-7]; - <i>установлює</i> причиново-наслідкові зв'язки між подіями, вчинками персонажів та їхніми стосунками з іншими персонажами [4 МОВ 2-2.2-8]; - <i>виявляє</i> деталі тексту, важливі для розуміння ідей; - <i>розпізнає</i> стиль тексту і пояснює, як він впливає на сприймання інформації [4 МОВ 2-2.2-9]; - <i>формулює</i> ідеї тексту, <i>пов'язує</i> їх із власним досвідом [4 МОВ 2-2.2-10]
<p>Описує емоційний стан персонажів, співпереживає</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> свої емоції, пережиті під час читання художнього твору, <i>наводить приклади</i> вчинків персонажів, які викликали відповідні емоції [4 МОВ 2-2.3-1]; - <i>аналізує</i> емоційний стан персонажів, <i>пояснює</i> причини відповідних переживань персонажів [4 МОВ 2-2.3-2]; - <i>використовує</i> власний емоційний досвід для оцінювання емоційного стану персонажів художнього твору [4 МОВ 2-2.3-3]; - <i>пояснює</i>, кому з літературних персонажів співчуває і чому [4 МОВ 2-2.3-4]
<p>Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>оцінює</i> правдоподібність описаних подій і тверджень із тексту, спираючись на свої уявлення про світ і власний досвід [4 МОВ 2-2.4-1]; - <i>висловлює</i> свій погляд на предмет обговорення (тему, головну думку, висновки тощо) [4 МОВ 2-2.4-2]; - <i>оцінює</i> надійність джерела інформації, обґрунтованість висновків [4 МОВ 2-2.4-3]; - <i>визначає</i> роль елементів форми (слова автора, діалог персонажів, опис, виражальні засоби мови) для розуміння змісту [4 МОВ 2-2.4-4]; - <i>виражає</i> свої почуття та емоції щодо прочитаного мовою мистецтва [4 МОВ 2-2.4-5]
<p>Визначає мету читання (для задоволення, розваги, пошуку</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> мету читання й <i>обирає</i> відповідно до неї

потрібної інформації) та обирає відповідні тексти	тексти (книжки) (для задоволення, розваги, знаходження потрібної інформації) [4 МОВ 2-2.5-1]; - <i>пояснює</i> , наскільки обрані тексти допомогли досягнути мети читання [4 МОВ 2-2.5-2]; - <i>добирає</i> необхідну інформацію з різних джерел: <i>шукає</i> її у словниках, довідниках, енциклопедіях, бібліотеці, Інтернеті [4 МОВ 2-2.5-3]
На основі тексту створює план, таблицю, модель	Учень/учениця: - <i>добирає</i> та <i>створює</i> ілюстративний матеріал до художнього тексту [4 МОВ 2-2.6-1]; - <i>складає</i> план тексту [4 МОВ 2-2.6-2]; - <i>узагальнює, систематизує, класифікує</i> інформацію з тексту у вигляді таблиць, схем [4 МОВ 2-2.6-3]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	Учень/учениця: - <i>переробляє</i> прочитаний твір: вводить нових персонажів, змінює події або їх час, змінює оповідача тощо [4 МОВ 2-2.7-1]; - <i>створює</i> власний художній текст, наслідуючи сюжетні та стильові особливості прочитаного тексту [4 МОВ 2-2.7-2]; - <i>створює</i> власний текст, використовуючи елементи кількох прочитаних текстів [4 МОВ 2-2.7-3]
<p>Пропонований зміст</p> <p>Книжка як джерело знань і задоволення. Елементи книжки та їх призначення: обкладинка, титульна сторінка, ілюстрації, зміст, анотація тощо. Мета читання (розважитися, отримати інформацію, зрозуміти, переконатися тощо). Читання для загального, вибіркового та повного розуміння. Пошук у тексті фактів, суджень, очевидної й неочевидної інформації.</p> <p>Стили мовлення, види текстів, жанр, роди літератури (епос, лірика, драма), намір автора.</p> <p>Науково-популярні тексти. Мета, тема, головна думка. Назва, автор. Заголовки, підзаголовки. Фотографії, графіки, схеми. Поділ тексту на частини, параграфи. План тексту. Ключові слова. Головна і другорядна інформація в тексті.</p> <p>Довідкова література: паперова та цифрова.</p> <p>Тексти зі щоденного життя. Інформаційні та інструктивні тексти (рахунки, запрошення, листи, зокрема електронні, анкети, зокрема онлайн, інструкції, пам'ятки, оголошення тощо).</p> <p>Художні тексти. Малі фольклорні форми: загадки, скоромовки, прислів'я, приказки, ігровий фольклор, казки, пісні, легенди, міфи. Письменник як автор художнього твору. Дитячі твори українських та іноземних авторів.</p> <p>Теми дитячого читання: пригоди, фантастика, сім'я, дружба, патріотизм, відданість, любов до рідного краю, моя Україна тощо.</p> <p>Аналіз художнього тексту. Місце і час подій, персонажі (мотиви поведінки, причини переживань та емоцій, стосунки між персонажами). Елементи сюжету: зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка. Тема, ідея. Твори, спільні за тематикою та споріднені за ідеями. Початкове уявлення про художню деталь тексту.</p> <p>Поняття про критичне читання. Способи критичного читання.</p> <p>Мова художнього твору. Слова автора та персонажів (порівняння, метафори тощо, без уведення термінів), пряме і переносне значення слів у художньому</p>	

<p>тексті. Проза, вірш та їх ознаки.</p> <p>Інтерпретація художнього тексту. Виразне читання, драматизація, читання в ролях, творчий переказ, створення власного тексту за аналогією, продовження тексту.</p> <p>Запитання до окремих абзаців і до тексту. Проблемні запитання. Оцінювання переживань та емоцій персонажів.</p> <p>Емоційний вплив творів на читача. Опис настрою, почуттів персонажів твору та власних емоцій, викликаних твором. Вплив переживань персонажів на емоції читача. Порівняння цих емоцій із почуттями, викликаними іншими творами або подіями з власного життя.</p> <p>Улюблений персонаж, обґрунтування свого вподобання, причини співпереживання персонажеві.</p>	
3. Змістова лінія "Взаємодіємо письмово"	
1	2
<p>Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>затісуює</i> текст (від руки чи за допомогою клавіатури - за потреби) в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел [4 МОВ 3-3.1-1]; - <i>створює</i> самостійне письмове висловлення (розповідь, опис, міркування) на теми, які його/її цікавлять, за прочитаним твором, про ситуацію з життя в школі, сім'ї тощо, зважаючи на мету та адресата [4 МОВ 3-3.1-2]; - <i>створює</i> тексти зі щоденного життя (запрошення, оголошення, афіші тощо) з дотриманням типових ознак жанру [4 МОВ 3-3.1-3]; - <i>створює</i> художні тексти (загадки, лічилки, невеликі казки, байки, вірші тощо) [4 МОВ 3-3.1-4]; - <i>переказує</i> письмово текст розповідного змісту з елементами опису або міркування, висловлює своє ставлення до того, про що пише [4 МОВ 3-3.1-5]; - записує свою думку про предмет висловлення; формулює запитання та відповіді під час письмового спілкування [4 МОВ 3-3.1-6]; - <i>оформлює</i> власне висловлення зрозуміло, дотримуючися норм літературної мови, за потреби звертається до словників [4 МОВ 3-3.1-7]
<p>Створює короткі дописи для захищених ресурсів, зокрема веб-сайту закладу загальної середньої освіти</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> повідомлення для Інтернет-спілкування, дотримуючися норм етикету онлайн-спілкування (нетикету) [4 МОВ 3-3.2-1]; - <i>використовує</i> відповідні емотикони для вираження особистих емоцій [4 МОВ 3-3.2-2]; - <i>створює</i> документи для спілкування та поширення результатів діяльності, індивідуальної або групової роботи за допомогою цифрових пристроїв та програм [4 МОВ 3-3.2-3]
<p>Знаходить і виправляє орфографічні помилки, зокрема із застосуванням</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i>, чи відповідає створений текст меті,

<p>знань про будову слова; аналізує та вдосконалює створений текст відповідно до мети спілкування, перевіряє грамотність написаного</p>	<p><i>перевіряє</i> грамотність написаного [4 МОВ 3-3.3-1]; - <i>удосконалює</i> власний письмовий текст, знаходить і виправляє помилки, редагує зміст тексту [4 МОВ 3-3.3-2]; - <i>обговорює</i> письмові роботи (власні й однокласників) у парі, малій групі, відзначає позитивні характеристики [4 МОВ 3-3.3-3]; - висловлює, за підтримки вчителя, поради щодо можливого вдосконалення тексту [4 МОВ 3-3.3-4]</p>
<p>Пропонований зміст Комунікативна спрямованість процесу письма. Адресат, мета, ситуація. Особливості сучасного письма: письмо від руки та за допомогою клавіатури. Словесні та графічні засоби (емотикони, піктограми, схеми, графіки, фото, карти тощо). Норми онлайн-спілкування (нетикет). Графіка, орфографія та пунктуація. Алфавіт. Орфограми, пунктограми, правила слововживання та словозміни (у межах вивченого). Словники як довідкове джерело зі слововживання та правопису (тлумачний, орфографічний). Редагування рукописного та електронного тексту. Жанри писемного мовлення. Оголошення, афіша, пам'ятка, інструкція, коментар у захищеній онлайн-спільноті, загадка, лічилка, казка, байка, вірш, оповідання, есе тощо як писемні висловлення. Типи тексту: опис, розповідь, роздум. Тема та підтеми. Заголовок і підзаголовки. План тексту. Абзац. Емотикон як засіб вираження реакції на допис у захищеній онлайн-спільноті.</p>	
<p>4. Змістова лінія "Досліджуємо медіа"</p>	
<p>1</p>	<p>2</p>
<p>Визначає та обговорює цілі, основні ідеї та окремі деталі усної інформації; пояснює зміст і форму текстів, зокрема медіатекстів, пов'язує, зіставляє із власними спостереженнями, життєвим досвідом, враховує думки інших осіб</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>визначає</i> мету простого медіатексту (усна реклама, аудіокнига, мультфільм, комп'ютерна гра), пояснює, кому він адресований [4 МОВ 4-1.4-1]; - <i>визначає</i> правдоподібність описаних подій і тверджень з медіатексту, виходячи з власного досвіду [4 МОВ 4-1.4-2]; - <i>визначає</i> роль елементів форми (голос, музичний супровід, фонові шуми, кольори, спецефекти тощо) для розуміння змісту [4 МОВ 4-1.4-3]; - <i>розрізняє</i> факти й судження в простому медіатексті, виокремлює цікаву для себе інформацію [4 МОВ 4-1.4-4]
<p>Висловлює власне ставлення до творів, літературних персонажів, об'єктів мистецтва і навколишнього світу, наводить прості аргументи щодо власних думок, використовуючи текст, власний досвід та інші джерела; описує враження від змісту і форми медіатексту</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>описує</i> враження від змісту і форми медіатексту [4 МОВ 4-2.4-1]; - <i>висловлює власні погляди</i> на події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті [4 МОВ 4-1.5-2]; - <i>оцінює</i> вплив на власне сприйняття окремих елементів медіатексту [4 МОВ 4-1.5-3]; - <i>пояснює</i>, чи змінилося під впливом медіатексту власне уявлення або думки про предмет повідомлення і як саме [4 МОВ 4-1.5-4]

<p>Обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> прості аудіальні медіапродукти (презентує роботу групи, робить оголошення зі сцени, повідомляє новини через гучномовець тощо) самостійно та в групі [4 МОВ 4-1.7-1]; - <i>створює</i> прості візуальні медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) самостійно та в групі, ураховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-2]; - <i>створює</i> прості аудіовізуальні медіатексти (відеозапис виступу, вистави, екскурсії, інтерв'ю) з допомогою вчителя/вчительки, враховує мету й аудиторію [4 МОВ 4-1.7-3]; - використовує різні форми презентації простих медіатекстів [4 МОВ 4-3.1-4]
--	---

Пропонований зміст

Уявлення про медіа, медіаграмотність. Мета і цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Правдива і неправдива інформація. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів.

Візуальні медіа. Паперова та електронна книжка. Інтернет-ресурси для дітей (зокрема сайти дитячих журналів). Засоби масової інформації: газета, журнал. Елементи форми (колір, фото, шрифт).

Аудіальні медіа. Засоби масової інформації: радіо. Аудіокнижка, онлайн радіо. Засоби впливу на радіослухачів (інтонація, тембр, фононові шуми, музичний супровід).

Аудіовізуальні медіа. Засоби масової інформації: телебачення. Види телевізійних програм (новинні, розважальні, ток-шоу, ігрові, спортивні, просвітницькі, дитячі). Мультфільм. Елементи форми (рухомі образи, звукові засоби).

Інтернет. Комп'ютерні ігри, розроблені за мотивами відомих дитячих книжок, фільмів тощо. Реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні.

Маніпуляція в медіа. Уявлення про маніпуляцію.

5. Змістова лінія "Досліджуємо мовлення"

1	2
<p>Аналізує значення слів з урахуванням контексту, будови слова, перевіряє власне розуміння значення слова за словниками; використовує у власному мовленні слова з переносним значенням, синоніми та антоніми, фразеологізми для досягнення мети спілкування; правильно вживає граматичні форми частин мови; правильно записує різні види речень за метою висловлювання</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>з'ясовує будову слова; утворює</i> нові слова, <i>пояснює</i> роль закінчень, значення префіксів і суфіксів для правильного вживання слів усно та на письмі [4 МОВ 5-4.1-1]; - <i>перевіряє</i> орфограми доречним способом (за орфографічним словником; зміною форми слова або добором споріднених слів, за правилом) у процесі письма та <i>пояснює</i> свій вибір [4 МОВ 5-4.1-2]; - <i>удосконалює</i> свою вимову, зважаючи на фонетичні закономірності (збіг приголосних, кінцевий приголосний, наголошені та ненаголошені голосні тощо) [4 МОВ 5-4.1-3]; - <i>утворює</i> в процесі мовлення відповідні граматичні форми слів різних частин мови [4 МОВ 5-4.1-4]; - <i>вправно будує</i> речення, зважаючи на мету висловлювання [4 МОВ 5-4.1-5];

	<ul style="list-style-type: none"> - поширює речення різними членами відповідно до комунікативної стратегії [4 МОВ 5-4.1-6]; - <i>доречно використовує</i> у власних висловленнях слова з переносним значенням, синоніми, антоніми, багатозначні слова й пояснює таке слововживання [4 МОВ 5-4.1-7]; - <i>обгрунтовує</i> пунктограми (у межах вивченого) для правильного оформлення висловлення на письмі [4 МОВ 5-4.1-8]
<p>Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення</p>	<p style="text-align: center;">Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>створює</i> ігри зі словами на основі запропонованих [2 МОВ 5-4.2-1]; - <i>творює</i> власні художні тексти (усмішки, вірші, казки, оповідання тощо) на основі відомих [2 МОВ 5-4.2-2]; - <i>експериментує</i> із власними текстами, стилізує їх, наприклад, трансформуючи речення, додаючи епітети, порівняння тощо [2 МОВ 5-4.2-3]; - <i>розпізнає</i> уривок із власного тексту серед запропонованих уривків і пояснює характерні ознаки власного мовлення [2 МОВ 5-4.2-4]; - пояснює вплив власного мовлення на співрозмовника [2 МОВ 5-4.2-5]
<p>Пропонований зміст</p> <p>Звуковий аналіз слова. Голосні та приголосні звуки. Склад. Наголос. Голосні наголошені та ненаголошені. Приголосні тверді, м'які та пом'якшені; дзвінки та глухі; подовжені. Орфоепічний словник як довідкове джерело норм літературної вимови. Чергування звуків (заміна наголошеного голосного звука ненаголошеним, глухого приголосного дзвінком, твердого приголосного м'яким або пом'якшеним), яке не впливає на зміну значення слова. Історичне чергування у формах слова та споріднених словах.</p> <p>Закономірності позначення звуків буквами. Позначення твердості та м'якості приголосних на письмі. Позначення звука [й] у різних позиціях. Позначення звуків, що чергуються, на письмі. Орфограми, пов'язані з чергуванням звуків. Орфографічний словник як довідкове джерело щодо норм правопису.</p> <p>Будова слова. Основа та закінчення. Значущі частини основи слова: префікс, корінь, суфікс. Спільнокореневі слова. Уявлення про способи словотворення. Складні слова.</p> <p>Лексичне значення слова. Уявлення про власне українські слова та слова, запозичені з інших мов. Слова однозначні і багатозначні. Переносне значення слова. Багатозначні слова і омоніми. Синоніми. Антоніми. Фразеологізми. Тлумачний і фразеологічний словники як довідкове джерело щодо лексичного значення слова та значення фразеологізму. Словник іншомовних слів.</p> <p>Граматичне значення слова. Частини мови. Самостійні та службові частини мови. Граматичні значення самостійних частин мови. Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник як самостійні частини мови. Роль службових частин мови в реченні. Прийменник, сполучник, частка як службові частини мови. Вигук як частина мови, яка не є самостійною або службовою.</p> <p>Речення та словосполучення. Словосполучення та речення. Зв'язок слів у словосполученні. Члени речення як слова, що пов'язані граматичним зв'язком. Головні та другорядні члени речення.</p>	

Грамматична основа речення. Підмет і присудок як головні члени речення. Однорідні члени речення Слова, що не є членами речення. Просте і складне речення (загальні уявлення). Види речення за метою висловлення. Роль розділових знаків у позначенні речення на письмі.	
6. Змістова лінія "Театралізуємо"	
1	2
Описує емоційний стан персонажів, співпереживає	Учень/учениця: - <i>обговорює</i> враження від драматизації, зосереджуючи увагу на тому, як словесні і несловесні засоби доповнюють один одного для зображення емоційного стану персонажа, його намірів [4 МОВ 6-2.3-1]; - <i>добирає</i> , працюючи в групі, аудіосупровід до вистави серед запропонованих музичних фрагментів [4 МОВ 6-2.3-2]
Експериментує з текстом (змінює сюжет, переказує текст з іншої позиції, додає персонажів, імпровізує під час інсценізації)	Учень/учениця: - <i>створює</i> , працюючи в групі, п'єсу на основі відомого твору (інсценізована казка, казка, казка на новий лад тощо) [4 МОВ 6-2.7-1]; - <i>імпровізує</i> , використовуючи голос і мову тіла (міміку, жести, поставу, рухи) для виконання запропонованої/обраної ролі, <i>надає варіанти</i> несловесних засобів (міміку, жести, поставу, рухи) і пояснює, чому обраний один із них [4 МОВ 6-2.7-2]
Пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації	Учень/учениця: - <i>передає своє враження</i> від побаченої вистави у письмових відгуках (наприклад, запис у щоденнику вражень або в класному альманасі) [4 МОВ 6-3.1-1]; - <i>створює</i> , працюючи в групі, фотозвіт для шкільної газети чи сайту про підготовку вистави або про виставу [4 МОВ 6-3.1-2] - <i>створює</i> в групі театральну програмку, запрошення [4 МОВ 6-3.1-3]
Створює прості мовні ігри, кросворди, ребуси, експериментуючи зі звуками, словами, фразами; виокремлює характерні риси свого мовлення (улюблені	Учень/учениця: - <i>описує</i> характерні риси мовлення персонажа п'єси після перегляду вистави (повторювані слова, швидкість, гучність тощо) [4 МОВ 6-4.2-1]; - <i>установлює зв'язок</i> між характерними рисами мовлення персонажа п'єси та реакцією його

<p>слова, фрази); спостерігає за їх впливом на співрозмовників; коригує своє мовлення</p>	<p>співрозмовника [4 МОВ 6-4.2-2]</p>
<p>Пропонований зміст <i>Театр і література.</i> П'єса - літературний твір, призначений для театру. Я - драматург (сценарист). Персонажі п'єси. Головні персонажі. Характери персонажів, вчинки персонажів. Діалог між персонажами. Ремарка, роль ремарок у п'єсі. Драма і комедія. <i>Театр і гра.</i> Вистава. Неповторність вистави у часі. Дійові особи та виконавці. Словесні і несловесні засоби для створення образу персонажа на сцені. Режисер. Репетиція вистави. Роль художника-декоратора, композитора у створенні вистави. Декорації та театральний реквізит, театральний костюм, театральна афіша. <i>Тематична група слів "театр":</i> імпровізація, репліка, репертуар, драма, комедія, сценарист, драматург, фонограма, декоратор, гример, костюмер.</p>	

Додаток В

Конспект уроку української мови у 4 класі з використанням методу візуалізації: «Орфоепічна норма. Чергування у-в, і-й як засіб милозвучності»

Мета: формувати у здобувачів освіти компетентностей комунікативно доцільно й правильно користуватися орфоепічними нормами української мови; навчити визначати правопис у - в, і - й відповідно до норм сучасної української мови; виховувати любов до української мови.

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти:

- *знання складова:* знає мовні орфоепічні норми, визначає причини їх порушення, користується в мовленні засобами милозвучності;
- *діяльнісна складова:* знаходить і коментує орфоепічні помилки, уміє працювати з орфоепічним словником, характеризує особливості вимови голосних звуків і приголосних;
- *ціннісна складова:* усвідомлює важливість дотримання орфоепічних норм як одного з важливих чинників культури мовлення особистості.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: ноутбук, підручник.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ, ЗАВДАНЬ

УРОКУ III. ОСНОВНА ЧАСТИНА УРОКУ –

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Слово вчителя. Сьогодні на уроці ми починаємо вивчення спеціального розділу мовознавчої науки, який вивчає правила нормативної літературної вимови, **орфоенії** (від гр. orthos – прямий, правильний, рівний і epos – слово, мова). Основне поняття розділу – **орфоепічна норма**. Це мовна норма у сфері вимови й наголосу.

Орфоепічні норми складаються історично разом із формуванням національної мови, коли в житті суспільства збільшується питома вага усного мовлення. Володіння орфоепічними нормами сприяє швидшому порозумінню людей, є ознакою високої мовленнєвої культури особистості.

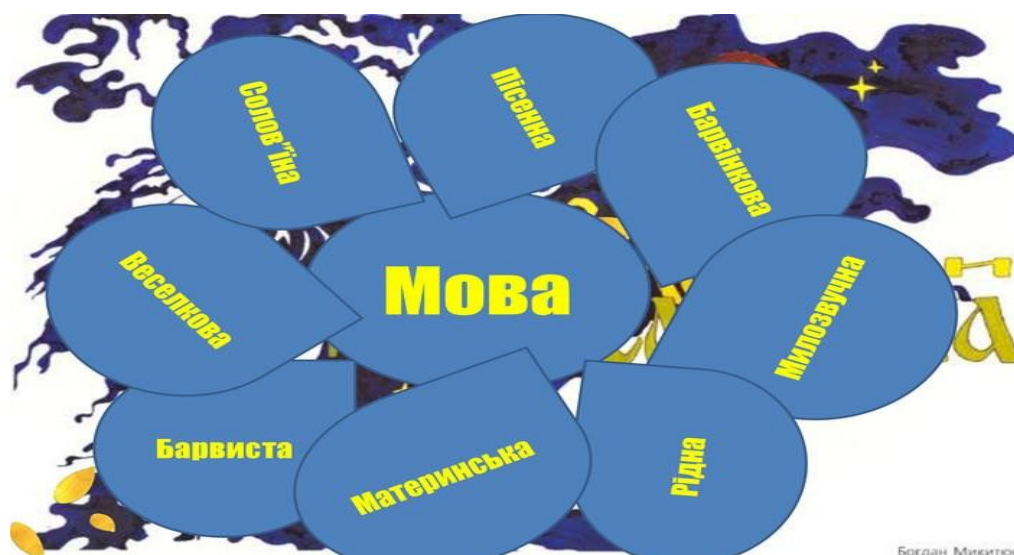
Кодексом орфоепічних норм є орфоепічний словник, у якому зафіксовані норми літературної вимови за допомогою спеціальних транскрипційних знаків. Серед лексикографічних джерел такого типу виділимо «Словник наголосів української літературної мови» М.І.Погрібного (1973), «Орфоепічний словник» М.І.Погрібного (1984), «Орфоепічний словник української мови» у двох томах (2001), «Орфоепічний словник української мови» за ред. В.М.Русанівського (2006).

Не плутайте терміни Орфоепія і Орфографія.

Орфографія (від гр. orthos – прямий, правильний, рівний і grapho – пишу) – правопис; розділ мовознавчої науки, в якому встановлюється система правил передачі звукової мови (слів та їх форм) на письмі. В свою чергу, *орфографічна норма* визначає правильність написання слів. Правильне написання за відповідним правилом або за традицією, яке обирається з кількох можливих, називають *орфограмою*.

Українську мову вважають однією з наймилозвучніших мов у світі. Так повелося від 1928 року, адже саме тоді в Парижі проводили міжнародний конкурс мов. Для того, щоб визначити переможницю, учасники зачитували тексти різними мовами. Прозвучала й поезія Т.Г.Шевченка. За результатами конкурсу перше місце посіла французька, друге — італійська, а третє місце дісталось українській. 1934 року знову відбувся конкурс, де мали визначити наймелодійнішу мову. Французька мова утримала першість, друге місце здобула фарсі (перська), а третє місце знову присудили українській. Таке пошанування зовсім не випадковість, адже деякі фонетичні процеси в нашій мові сприяють підвищенню мелодійності. До таких явищ належить спрощення, а також чергування *у - в, і - й*. Чергування *у - в* та *і - й* називають позиційними, оскільки написання тієї чи іншої літери залежить від позиції у слові чи реченні. Це чергування покликане сприяти підвищенню милозвучності, оскільки дозволяє уникнути збігу приголосних, важких для вимови.

Українську мову не дарма називають солов'їною й співучою. Одна з найважливіших умов *милозвучності* мови: слова можна розібрати й відділити одне від одного в процесі мовлення.

Богдан Микиток

Мелодійність мови досягається завдяки певним правилам:

Уникаємо збігу **голосних**. Таке в українських словах допускається лише на межі префікса і твірної основи: **на**одинці, **ви**орав, **неува**жний.

Уникаємо важкого для вимови збігу **приголосних**: **користь** - корисний, **сердечний** - **серце**, **виїзд** - виїзний.

Якщо доводиться вибирати між збігом *голосних* і збігом *приголосних*, то насамперед усуваємо збіг *голосних* (хай навіть при цьому виникне збіг приголосних): жити в природних умовах, ходжу в старому одязі.

Для досягнення більшої милозвучності в українській мові існують чергування звуків. Кожен із різновидів чергування виконує певну функцію. Сьогодні пропонуємо поговорити про чергування звуків у – в та і – й.

В українській мові чергуються як прийменники **у, в**, так і префікси **у-, в-** у словах.

У вживаємо для того, щоб уникнути збігу приголосних, важких для вимови:

1. **між приголосними**: *наш учитель, десь у хлібах кричав перепел*;
2. **на початку речення перед приголосним**: *У присмерку літають ластівки так низько* (Д. Павличко);
3. незалежно від закінчення попереднього слова **перед наступним в, ф**, а також перед сполученнями літер **льв, св, тв, хв** і под.: *сидимо у вагоні*;
4. **після паузи**, що на письмі позначена комою, крапкою з комою, двокрапкою,

тире, дужкою й крапками, перед приголосним: *Стоїть на видноколі мати – у неї вчись* (Б. Олійник).

В уживаємо для того, щоб уникнути збігу голосних:

1. *між голосними*: *У нього в очах засвітилася відрода* (Панас Мирний);
2. *на початку речення перед голосним*: *В очах його жила надія*;
3. *після голосного перед більшістю приголосних* (крім *в, ф, льв, св,*

хв і под.): *Пішла в садок вишневий* (Т. Шевченко).

ЧЕРГУВАННЯ У - В

У вживається	В вживається	У – В не чергуються
Між приголосними: <i>навчаюсь угімназії</i>	Між голосними: <i>булав Одесі</i>	У словах, що вживаються тільки з <i>вабо</i> тільки з <i>у</i> : <i>вдача</i> — <i>удача</i>
На початку речення передприголосним: <i>У творі не було помилок.</i>	На початку речення перед голосними: <i>В оповіданні мало героїв-персонажів.</i>	У власних іменах і в словах іншомовного походження: <i>Врубель</i>
Незалежно від закінчення попереднього слова перед наступними <i>в, ф</i> , а також перед сполученнями літер <i>-льв-, -св-, -тв-, -хв-, -зв-</i> : <i>великий філософ-львів'янин звичайно хвалитьсвій твір</i>	Після голосного перед більшістю приголосних (крім <i>в, ф, -льв-, -св-, -хв- і под.</i>)	

У – В не чергуються:

1. у словах, що *вживаються тільки з в або тільки з у*:
 - * *вдача, вклад, вправа, вступ* (*удача, уклад, управа, уступ* – з іншим значенням);
 - * *взаємини, влада, власний, властивість, вплив і т. ін.*;
 - * *увага, ударник, узбережжя, указ, умова, усталення, установа, уява,*

а також упохідних утвореннях:

* *вступний, владар, уважність та ін.*;

2. *у власних іменах і в словах іншомовного походження: Вдовенко, Врубель, Владислав, Угорщина, Удовиченко, увертюра, утопія та ін.*

Можливі паралельні форми слів: *учений - вчений, увічливий - вічливий, увібрати - ввібрати, указати - вказати, учора - вчора, улітку - влітку, угору - вгору, удома - вдома.*

Інколи чергування У - В розрізняє

значення слів: *вправа (завдання) – управа (керування, правління); вступ (початок) – уступ (виймка, що нагадує східці); вдача (характер) – удача (везіння, фортуна); вклад (грошова сума в банку; внесок) – уклад (порядок, договір).*

Щоб краще запам'ятати ці правила, пропоную переглянути

навчальне відео: https://youtu.be/_ah8CgwrhhM

Сполучник “і” та початковий ненаголошений і в ряді випадків чергуються з й у тихже позиціях, що й у - в.

“І” **вживається**, щоб уникнути збігу приголосних, важкого для вимови:

1. *після приголосного або паузи*, що на письмі позначається крапкою, комою, крапкою з комою, двокрапкою, крапками, дужками, перед словами з початковим приголосним звуком: *Нема вже тієї хатини. І я в сивині, як у сні* (Д. Павличко);
2. **на початку речення**: *І долом геть собі село понад водою простяглось* (Тарас Шевченко);

“Й” **уживається**, щоб уникнути збігу голосних:

1. *між голосними*: *У садку співали Ольга й Андрій*;
2. *після голосного перед приголосним*: *Навчає баєчка великого й малого* (Л. Глібов).

ЧЕРГУВАННЯ І - Й

Завжди <i>і</i>	Завжди <i>й</i>
Після будь-якого розділового знака (кома, крапка з комою, тире, дужки, лапки, три крапки): Вітер війнув, і облетіло листя. Між приголосними: Ось і прийшлавесна.	Між голосними звуками: срібло й олово
Початок речення: І летіли знов іскри ясні.	Після голосного звука перед приголосним: розуміє й пояснює
Зіставлення понять: зима і літо.	
Перед звуком [й] та буквами <i>я, ю, є, ї</i> : воля іяснії сні.	

Чергування *і* – *й* не відбувається:

1. *при зіставленні понять*: дні і ночі, батьки і діти;
2. *перед словом, що починається на й, є, і, ю, я*: Ольга і Йосип – друзі;
3. *після паузи*: Щось такеє бачить око, і серце жде чогось
(Т.Шевченко).

Щоб краще запам'ятати ці правила, пропоную переглянути навчальне відео:

<https://youtu.be/T9hXXKzklXA>

IV.. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Виконаємо декілька вправ на закріплення вивченого матеріалу. Увага на екран!

ВИКОНАЄМО ДЕКІЛЬКА ВПРАВ НА ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

ВСТАВ ПОТРІБНУ БУКВУ

• Піднятися ?гору	поглянув ?гору
• Важко ?піймати	зміг ?піймати
• Захотіла ?плинути	захотів ?плинути

ВІДПОВІДІ

• Піднятися в гору	поглянув у гору
• Важко в піймати	зміг у піймати
• Захотіла в плинути	захотів у плинути

ЗАВДАННЯ В ТЕСТОВІЙ ФОРМІ ВІДПОВІДІ

• 1. Чергування у – в без зміни значення слова можливе в усіх словах рядка	
• А утомитися, удень, уступ	
• Відпочивав у твоїх батьків	книга в шухляді
• Восточі у своєї мами	оцінка в журналі
• Одягнений у свідле	вишня в саду
• Проживаємо у Львові	волошка в полі
• Помилка у свідостві	гості в хаті
• 2. Правила чергування у – в дотримано в рядку	пішли в кіно
• Поклала у стіл	живу в Києві
• А в наші країні	
• Сторонути у воду	
• В збиратися в дорогу	
• В навчалися у академії	
• Г тайга, одягнена в хвою	
• Д у останньому вагоні	

ЗАВДАННЯ В ТЕСТОВІЙ ФОРМІ

• **3. Правил чергування у – в дотримано в усіх реченнях, ОКРІМ**

- А Вірю я в правду свого ідеалу.
- Б Була весна, удень пригрівало сонце.
- В Яблуневі сади стояли вмиті росою.
- Г Яблуко м'яко скотилося у траву.
- Д Уже допіли яблука, груші.

• **4. Правил чергування і – й дотримано в усіх реченнях, ОКРІМ**

- А Непроглядний гай стоїть тихий і спокійний.
- Б Бульвари і парки вкриваються жовтим листям.
- В Небо спохмурніло й насупилося, стало сірим.
- Г Квіти майже відцвіли й розсіяли своє насіння.
- Д Знявся вітер, і дерева скинули останнє вбрання.

ЗАВДАННЯ В ТЕСТОВІЙ ФОРМІ

• **5. Правил чергування і – й дотримано в усіх рядках, ОКРІМ**

- А найбільш ймовірний, швидко йти
- Б спостерігає й описує, ріки й озера
- В фрукти й овочі, батьки й діди
- Г тополя і явір, темрява і світло
- Д правда і кривда, сміх і сльози

